

A

234
2256

SÁJTÓSZABADSÁG

LÉNYEGE ÉS SZÜKSÉGE,

mely

A MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉS FIGYELMÉBE

AJÁNLATOK.

Írtai

PERLAKI MIHÁLY,

szépm. és bölcsészeti tudor

ZÜRICHBEN,

1861.

KOLOZSVÁRTT

DEMJÉN LÁSZLÓ BIZOMÁNYA.

1861.

3.

A

S A J T Ó S Z A B A D S Á G

LÉNYEGE ÉS SZÜKSÉGE,

mely

A MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉS FIGYELMÉBE

AJÁNLATÁNK.

Antal

PERLAKI MIHÁLY,

szép- és bölcsészeti tudor

ZÜRICHBEN,

1861.

KOLOZSVÁRTT,

NYOMATOTT GÁMÁN JÁNOSNÁL

1861.

DE BALLAGI GÉZA.

NYELVI ÉS IRÁSI

A MAGYAR ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NYELVTUDOMÁNYI OSZÁLY

ELŐZETES

NYELVTUDOMÁNYI OSZÁLY

A sajtó feladata.

Daczára azon kérkedő hangnak, mely századunkat a felvilágosodás századának hirdetgeti, nemcsak hogy sok helyütt igen szánandó körülmények közt szigorog a sajtó, hanem még nem csekély fogalomzavar is uralkodik a sajtó feladatáról. S ez természetesen leginkább ott, hol a sajtó csak mint *malum necessarium* türelik, s mint az önkényes hatalom árnyékában tengődő növény nemes gyümölcseit meg nem teremhetvén, nem ismertetik. Mint a napot csak nappal, saját fénye által, úgy a sajtót csak szabadságában, mely annak nappala, s saját műveiben, gyümölcseiben ismerhetni meg.

Sokan vannak, kik a sajtó rendeltetését abban vélik rejteni, hogy az naponként újdonságokkal, mondva csinált hírekkel, sokszor sületlennél sületlenebb kacsákkal (hamis tudósításokkal) hizlalja olvasóit.

Vannak mások, kik a sajtószabadságot abban állani vélik, ha szilajon csapongó, semmi féket nem ismerő indulataik, szenvedélyeik kitöréseivel embertársaikat büntetlenül sértegethetik.

Vannak ismét, kik azt az igaznak elpalástolására, ferdítésére, az emberiség tévutra vezetésére, fejét fel-felütő gonosz czéljaik szépitésére, s így önérdekök előmozdítására rendeltetve hiszik; vagy ha nem hiszik is, de azt ily alacson, nemtelen szolgálatra kárhoztatni tehetségök szerint el nem mulasztják.

Ha a sajtó rendeltetésének ilyen fogalmazói s becslöi uralkodhatnának az emberiség nyakán mindenütt; a világ legszebb tállalmányának, a szellemi közlekedés megbecsülhetetlen eszközének, a sajtónak enyészete már rég följegyezve volna a vértanúk könyvében.

A sajtónak, mint végre a felvilágosult, józan gondolkozásu, egyenes lelkűek tudják, a fennebbieknél magasabb, s legfenségsébb hivatása van: mert ennek a jó és rossz, igaz és nem igaz megismertetése által az emberiség felvilágosítására, tökélyesítésére s boldogítására kell szolgálnia.

E magasztos czélt csak úgy éri el a sajtó, ha szabad mozgásában nem háborgattatva a szolgálai bilincsek csörgése által, majd vezérli a közvéleményt, ha ez valamely hibás felfogás vagy a nyilvánosságba vetett álhír következtében tévutra hajlani látszanék; majd hirdeti azt ország-világnak, ha az valódilag a nemzetnek, népnek, emberiségnek akaratnyilvánítása: ha a tudomására jött véleményeket, felfogásokat, ítéleteket, bármely tárgyról, s látszasanak azok hibások- vagy hibátlanoknak, igazán, hiven, minden csürés csavarás nélkül közli; mert a jó és rossz, igaz és hamis, szép és rút megismerése egyaránt vezetheti az emberiséget a tökélyesedéshez, egyaránt gyógyíthatja ki lelkünket a téveszmék szellemölő nyavalyájából, mint gyógyítja a beteg testet nemcsak a jótékonynak ismert balzsam, hanem a halálos mérég is. —

Az igazat az istenes könyvek ajánlják, a hazugságot kárhoztatják. A törvénytáblák, melyeket valaha csak emberek alkottak, miért hozattak másért, ha nem azért, hogy az igazat védjék, az igazságot kiszolgáltassák, ezek ellenkezőjét pedig megrontsák? — Sem a király, sem a jobbagy, sem a dus, sem a koldus, sem a pap, sem a katona, szóval senki a világon nem meri magáról nyíltan kimondani, hogy az igaznak nem barátja, hogy hazudik. Oly nagy becs, tisztelet, s valami isteni tulajdonittatik az igaznak, igazságnak; oly szégyen, gyalázat, s valami ördögi a hazugságnak! S mégis talán semminek nyilvánítása sem akadályoztatik annyira mint az igazságnak. Ennek kell legtöbbet küzdenie, hogy érvényre juthasson. Vannak idők, szomorú idők, midőn a történelmi, jog- s egyéb tanszékekről, honnan épen a valódi tényeket kellene hallani, mindent hallhatunk inkább, mint igazságot. Vannak idők, midőn a sajtónak annyira bőrében áll az igazság elhallgatása, hogy bizonyos dolgokban vagy következetesen kell haladnia az elferdítés, ámitás mesterségében, vagy hallgatnia. Sőt, midőn a közügynek legjobb szolgálatot tehetnénk őszinteségünk által, akkor követjük el sokszor a legnagyobb hibát— magunk ellen! „Szólj igazat, betörök a fejed!” Szomorú dolog, de igaz. Pedig egyedül az igaz az a for-

rás, melyből okulást merithetünk. Még a költeményeknek is egyik fő kelléke: az igazhozi közeljárás, a — valószínűség. Hát a komoly, életbevágó dolgok mivé lennének az igazság nélkül?

Az életbölcse ség alapja csak az igaz lehet. Mikép is mondhatnók, hogy a tanító-, szónok- vagy a sajtótól tanultunk valamit, ha nem biztosíthatjuk magunkat arról, hogy az mit hallottunk, olvastunk, a tanító, szónok, vagy a sajtó meggyőződéséből eredhettek. Az emberiség tökélyesedése csak úgy érthető, úgy lehetséges, ha minden nemzedék az előtte élt nemzedék tudományát átveszi, s ott folytathatja, hol ez sirjába szálván félbeszakasztotta. Már pedig ha egy elnyomott sajtó történelmi művei közt növekedik fel egy nemzedék, s ez azokból kénytelen meríteni nemzetének történelmi adatait; bizonyosan az elnyomott sajtó korában élt hazafiaknak, tudósoknak nem meggyőződését, hanem kényszerített nyilatkozatait, s így tévtanokat szí fel magába. E körülmény pedig annál szomorítóbb, hogy a megrögzött eszméktől sokkal nehezebb szabadulni. mint tanulás kezdetén újakat elsajátítani. „Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu.“—

Valamint tehát minden néven nevezendő tanítónak, úgy a sajtónak is, ha az emberiséget a tökélyesedés s boldogulás aranypartja felé vezérleni akarja, igazmondás legyen a szájában, a mennyiben a gyarló ember igazmondó lehet, azaz: szóljon a sajtó, mint minden jó tanár meggyőződése szerint, mert ki meggyőződése szerint szól, az mondhat ugyan a sok igaz között valótlan is, de nem hazudik. — Adja elő a sajtó a tényeket. ha azokról beszél, úgy, mint alakultak, s léteznek, de ne ferdítsen, ne ámitson. A sajtónak ugyanis, hogy főczélját elérhesse, feladata: az iskolákon és egyleteken kívül a népet tanítani; különösen a politikai dolgokra nézve, melyek a nemzetélettől elválaszthatlanok, felvilágosítani; jogait és érdekeit az őket netalán fenyegető hatalmak ellen védelmezni, s a netalán szunnyadozásba merült hazafiak érdekei felett virasztani. Az időszakai sajtó munkásai legyenek, mint voltak Róma megmentői, a capitoliumi ludak!

Ha a sajtó így értett feladatának megfelelőleg működik, akkor, csak is akkor nevezhető nagy hatalomnak, melyről Napoleon szólt. Akkor az, nem csak kifejezése, hanem egyszersmind vezetője is a közvéleménynek. Akkor az leszen, valamint az uralkodó fejedelemnek nem ugyan titkos, de mindenesetre va-

lóságos tanácsosa; úgy megboszulója a jogtalanságnak, bitorlásnak, erőszakoskodásnak; ótalma, védpaizsa a népnek, s minden elnyomottaknak.

A mennyire kívánatos, hogy a sajtó e nemes célnak megfeleljen; annyira fájdalmas látni, midőn nem azon az uton jár, mely a közérdekek valóstításához vezet; midőn annak nagy része nem a nép, hanem a kormány, hatalmasok, s a népesség bizonyos hangadó köreinek kedvéért létezik.

Vannak t. i. újságlapok, melyek részint a világi kormányok, részint az egyháznagyok, részint a pénztársulatok s istentudja mi-féle titkos hatalmak magánérdekei mellett küzdvén a közvéleményt azok értelmében vezetni törekszenek. Ezek közé tartoznak nem csak az említettek által alapított lapok, hanem más- külsőleg függetleneknek látszók, de bizonyos tekintetek, mellékes kilátások által magukat azoktól mégis vezetetni engedők is. S ezek veszedelmesebbek, mint melyek a hatalmak czégét, zászlaját kitűzik; mert nincs nagyobb ellenség a titkos ellenségnél! —

Ezekből senki se következtesse azt, mintha mi az említett hatalmasságoktól rossz néven vennők, ha érdekeiket ők is képviselteni, s védelmeztetni akarják a nyilvánosság előtt. Mi, kik a sajtószabadságot keressük, kérjük, nem akarhatunk attól másokat megfosztani. De elkerülhetlenül szükségesnek tartjuk, hogy a nép megkülönböztethesse a különérdekek lobogója alá szegődött közlönyöktől azokat, melyek függetlenek, önállók: mert az eladott vagy megvásárolható sajtó összeütközés esetében a nép érdekei és jogai ellenében fogja szavait hallatni, míg a független sajtó mindenekelőtt a mellett küzd, mi az egyetemesen vett nép javának szolgál. Legyenek tehát kormány- s bármely társulati lapok, de ismertessék meg őszintén programjokat, czégeköt, s álljanak ki a küzdőterre nyílt sisakkal; ezt annál inkább követelhetjük a becsületesség nevében, miután törvények által gondolataiban senki sem korlátolható. Titkos társulatok titkos társulatokat idéznek elő. A ki nyílt csatában esik el, legalább lovagiasan esik el.

Azon különböző álláspontoknál fogva, melyeket nem csak az abszolút- alkotmányos- vagy köztársasági államok sajtói, hanem a különféle színezetű hazai lapok is egymás mellett és ellen elfoglalnak, lehetlen hogy mindig fölfegyverzetten ne álljanak egymással szemben; sőt lehetlen, hogy köztök folytonos vita, harcz, s nem

ritkán igen heves harc ne fejlődjék ki, még pedig annál hevesebb, minél élesebb ellentétben tűnnek fel az érdekek, s minél fontosabb az ügy, melyek miatt összecsatannak, s minél konokabb, lovagiatlanabb, nemtelenebb egyik vagy másik oldalon az eljárás, harcmódor. De bár milyen is legyen is e harc, mindig jobb a tompa nyugalomnál, hideg közönytől. Hol harc, ott politikai munkásság, sürgesség, élet is van. Hol ellenben folyvást a legalázatosb megelégedés, a szolgálai meghunyászkodás siri nyugalmas csende uralkodik, ott a szellemi halál, ott megmerevedés, rothadás lakik. Szükséges az államélet vérereit folytonos friss kerengésben tartani, hogy tompulás, zsibbadás ne állhasson be. Ki nem mozog, marad; ki marad nem halad. De ez életfrisseséget az államtestben csak szó- és tollharcok idézhetik elő, melyek csak akkor kártékonyak, akkor és annyiban akadályozandók, mikor és mennyiben nem a véleményeknek hanem a személyeskedéseknek mezején vitatnak. Veszni indul az állam azon percztől fogva, midőn a politikai izgatások és tusák nem a vélemények hanem az emberek érdekében üzetnek; ekkor ugyanis a közérdekek a magánérdekek álarczaivá lesznek!

Gyakori az eset, hogy a fizetett vagy sugallott közlönyök, midőn magánérdekeknek törekednek diadalt szerezni, nem szokják zászlójokra felírni a célt, mely felé tartanak, pl. midőn valamely vaspálya-, gyár- vagy biztosító ársulat egy más, vele versenyzésre készülő hasonnemű társulat alakulását ostromolni, akadályozni akarja, vagy bizonyos zárt körök a közelgő választások, tisztujítások alkalmánál állásaikat biztosítani törekszenek, s minden befolyást magokhoz ragadni ohajtanak, céljaikat bizonyosan nem kötik a nagy harangra, s közlönyeik ez irányokat soha be nem vallják: hanem a népnek, választóknak istentudja miféle vészfellegek tornyosulásáról prédikálnak azon esetre, ha más történnék, mint ők ajánlanak. Pénzválság, háboru, felforgatás, a vagyontalanoknak a vagyonosok elleni harca s más effélék, sőt hogy a békeszerető polgárokat biztosabban terrorizálják: a vallási, egyházi veszedelmek communismus sat. mint megannyi rémképek rántatnak elő, melyek által a kevésbbé gondolkodó, kevésbbé felvilágosult, vagy éppen vakon hívő rész rettegésbe hajtatik, mitől hogy szabadulhasson, az állítólagos rendszeretők, az ál békeapostolok karjaiba veti magát jó

hiszemben. Az így elámitott népnek későbbi föleszmélése; s kiábrándulásának következménye aztán vagy haszontalan késő bánat, vagy förgetegként kitörő boszuállás!

Az ily ujságírók, lapvezetők, kik hasonló eszközökhöz nyulni épen nem tartják lélekismeretes dolognak, nemcsak hogy el nem pirulnak ravaszságokért, sőt kérkedve tartják magokat finom politikusoknak, kimivelt diplomatáknak. Az állampolgárok efféle fajai annyira mentek már, mikép állítani merik: „Hogy a politikában, mit közönségesen állam-eszélytan, országta- vagy kormánytannak nevezünk, tehát az államéletet vezető rendező tanban semmi nyíltság, őszinteség, semmi egyenesség, semmi igazság, semmi becsületesség sincs!? — Szerintök a politika csak cselszövés. — Azért van — úgymondják — szájunkban a nyelv, hogy gondolatainkat elhazudja. A ki fortélyban, ravaszságban a másikat felülmulja, az a mester. A népnek semmivel sem tartozunk; maradjunk a régi elvnél, melynél fogva a népet csak csalni kell, miután maga is úgy akarja; „mundus vult decipi, ergo decipiatur.“ Legjobb ujságíró az, ki a legroszabb ügyet legügyesebben védni, s győzelemre vezetni tudja.“ A dialektika, és szofisztika (haszontalan szóviták) többet érnek nálunk, mint a legszentebb hazaszeretet, s leglángolóbb lelkesedés a közjóért. Szóval minden tekintet nélkül az eszközök megválasztására csupán a lelkökbe zárt cél elérése lebeg szemek előtt, mely szerintök minden eszközt vagy eltakar, vagy szentesít. —

Már hol ennyi fortély, ennyi hazugság, ily nemtelen módok alkalmaztatnak az önérdekek érvényesítésére, ott kötelessége a független sajtónak mint csodaerejű Herculesnek fölemelkednie, hogy a tisztátalan s politikailag gonosz üzérkedésnek az eleven meggyőződés férfias erélyével, a nemes szabadlelkűség és bátorság élével az isteni igazság hatalmas erejével sárkányfejét leszabja. — Nincs itt helyök ama tekinteteknek, melyek a magán társasélet szönyeges teremeiben, a pipere- s divatcikkkel rakott asztalok körül szerepelnek, hogy általok minden igaz érzést, minden természetes életmozzanatot fürgeséget elnyomjunk, eltitkoljunk; nem kell itt divatba hozni a társalgás ama tetszelgési, szineskedési phraseológiáját, mely „isten hozzád“-at mondat az ajakkal, midőn a sziv „hordjon el a tatár“-t vagy még rosszabbat is rejt magában. Az ily nemű társalgási phraseológiában sok illem rejthetik ugyan, de

annál kevesebb egyenesség, férfiasság, igazság! — Az ily szófoszlányok alá többnyire egy-egy nyárspolgárnak, philisternek megromlott lelke rejtezkedik, ki magasztosabb elvet nem ismer, mint „az egész világgal jó lábon állani“; ki mitől sem irtózik annyira, mint egy igazság kimondásától, mely tán kissé keserű tán kissé sértő lenne; ki egész életén át nem vergődhetett fel az önállás ama fokára, hogy csak egyszer is bevallani merte volna meggyőződését nyíltan, férfiasan.

Egy életrevaló, szabad, szilárd lélek még a társas életben sem engedi magát rabszolgájává alacsonnítani amolyan nyomoru ál illemszabálynak; egy ily jellem soha sem fogja érzületének nemes természetességét, gondolatának önállóságát, akaratának függetlenségét, az igazság és jog iránti tiszteletének magasztosságát áldozatul adni a hiu illem, vagyis inkább a tetszelgés, színeskedés, hizelkedés szóvirágainak; sőt meggyőződve vagyunk a felől, hogy a lovagias magyar hazafiak oldalai mellett urkodó mivelte delnőink is elfordulnának a hizelgés ilyenmü mestereitől. A valódi férfijellem semmiféle körülmények közt nem retteg a becstelenséget becstelenségnek, a hazugságot hazugságnak nevezni, s illő mértékére leszállítani.

Sokkal kevésbé fogadható el amaz ugynevezett illemszabály a nyilvánosságban, a közéletben, hol annak azon igazság és jog rovására kellene érvényesíttetnie, melyek épen alapját teszik a nemzeti élet, a nép, az emberiség boldogságának. Az ily illemszabály a sajtóban mindenesetre kényelmes dolog lenne a különérdekek közlönyeinek; hatalmas köpönyegül szolgálna ez, mely azokat a független lapok hasábjairól kiöntött igazságzápóra ellen védelmezné. Bizonyára mi sem lehetne kívánatosabb az ön- és különérdekek szószólóinak az ámitás és fortélyok nagy mestereinek, mintha az igazság barátainak nyers szavai elől menekülhetnének, ha nem kellene rettegniök egyetlen ellenöröktől, a nyilvános vád, és a közvélemény birói szózatától! — Egy oly lap, mely saját lábain áll, mely a nagyok, befolyásosok kegyei után nem eseng, mely mindenek előtt és után csak a nép javát tartja szeméi előtt, s maga magát is tiszteli, egy oly lap soha sem fogja némán türni, midőn a közvéleményt tévutra tereltetni észreveszi, midőn hideg kiszámítással szóratnak el a hazugságok, gyanusítások, s midőn az idegen érdekek, hogy a közös

hazai érdekek helyeit elfoglalhassák, közhasznót hazudó nemzeti köntösben mutattatnak be a közönségnek. A független sajtó kiméletlenül tépi le ilyenkor a királyokat hazudó furfangos színészek álczáit, a hazaárulókat takaró mente s dolmány aranyaszomántjait, s nem czirógat, hogy időt veszítsen, hanem epébe ha kell, s ha kell vérbe mártott tollal festi le lapjaira az ármány ismertető vonásait. A független sajtónak ilyenkor nemcsak joga van határozottan és bátran fölemelni őszinte férfias hangját, kárhóztató vétőjét, hanem még szent kötelessége is az, sőt csak akkor érdemli ki a becsületesek, jók tiszteletét és támaszát, a nép rokonszenvét, midőn e kötelességét, mely gyakran igen súlyos és kinos, egész magadaadásával teljesítette. Az egyedüli korlát, az egyedüli szabály, melyet elébe a józan ész húz, az igazság, a közjó iránti tekintet. Minden, a mi az államban létezik, az államot alkotó nép javára létezik; a nép közjava a földolog, a többi mind mellékes, a többi mind feltételes, s csak addig fentartható, míg annak érdekét előmozdítja.

Igaz a mi igaz, hogy a magán társaséletben a józan ész s az illem nem helyesli mindig a fanyar igazság kimondását. De a nyilvános életnek valamint más kötelességei úgy más követelése is vannak. Ha a magán élet tekintetbevételét átvinnők az államéletbe is, akkor ott legjobb dolgok lenne a gazembereknek. A törvényhatóságoknak nem lenne szabad többé a hamis eskületelekről, hamis tanuságokról, hitszegésekről, államvagyonni elsikkasztásokról, gyilkosságokról sat. szólni, mert ezek és ilyesek mint keserű igazságok rossz vért csinálnának; az újságírónak minden politikai gonoszságról, közjóellenes tervekről sat. mélyen kellene hallgatnia. Ezen gyöngéd eljárás, finom, kiméletes magatartás árnyékában pedig fölemelt fővel járna a magát biztonságban érző elvetemültség, mint a sátán, keresvén a kit elnyelhessen. A sajtónak tehát, hogy magas rendeltetésének megfeleljen, e szó legyen lobogójára felírva: **Az igazság!**

A sajtószabadság lényege és szüksége.

Miután önkormányzati jogunk, melynek ezer évi fentartásáért annyi ősi nemes vér hullott hazánk szent földére, épen ott, hol azt nem csak kétségbevonták, de 1848-tól fogva annak rendszeres elnyomására semmi költséget, semmi erőt nem kiméltek, az oct. 20-ki (1860) legfelsőbb diploma által elismertetett, s eddig legalább egyes részleteiben vissza is adatott: él bennünk a remény, sőt a hit, hogy a népképviselői országgyűlés, mely rendező hivatással van felruházva, szabad nemzeti életünk főfő kérdéseinek egyikét sem hagyandja érintetlenül. Ha rendeznünk kell, rendezzünk úgy, hogy rendben legyünk.

Az alkotmányos életnek, hol a kormányférfiak a nemzet és fejedelem színe előtt felelősek, egyik fő feltétele a sajtószabadság.

Meg fog szólamlani a jogérzetében megsértett, de békülékeny természetű nemzet a hon törvényhozó teremeiben nyíltan mint szokott, szabadon mint szeret, erélyesen mint edzett jellemű férfiúhoz illik. Ki fogja mondani mire van szüksége, mert azt ő tudja legjobban, hogy ne csak saját önállását biztosítsa minden idegen külső befolyás ellen; ne csak szent István koronájának ezer éves dicsfénye alá visszakerült vagy visszakerülendő testvéreivel is páratlan igazságszeretetében háborítatlanul éreztethesse polgári alkotmánya áldásait: hanem, hogy örök jogait őszintén biztosító fejedelmének trónja körül is, ha azt veszély fenyegetné, kívülről tisztelten, belül biztosan, gond és aggodalom nélkül seregelhessen.

Nyíltan szabadon fog tehát szólni a nemzet képviselői által. Mily tanácskozás lehetne is az, melyben a meggyőződésnek, a közvéleménynek hangjait szűk korlátok szorongatnák!

A honatyák szabad nyilatkozatait pedig a sajtónak kell hiven, tehát ismét szabadon végig hordozni a haza hegyein, síkjain, hogy hallja meg a nemzet a nyilatkozatokat, melyek nevében tétetnek. A hol szabad nyilatkozatokat terjesztenek a lapok, ott a sajtószabadságnak fele már megvan, másik felének pedig el kell jönie!

Az országgyűlésnek ugyanis jogai mellett kötelességei is vannak, melyek közül egyik legfontosabb az, hogy a törvényhozás időszaka alatt mind a hazán belül mind azon kívül feltűnedező

mozzanatait a politikai életnek, kivált ily gyors változásai között az európai eseményeknek, szüntelen szem előtt tartsa, azokkal számot vessen, nehogy a korszellem, s a közvélemény a hozandó határozatokat, törvényeket már születésök első perczeiben időnkivülieknek, semmiseknek találja. De az ily befolyásos, s tekintetbe veendő események, mozzanatok ismeretére csak a független sajtó útján juthat el.— Csupán e tekintetek után is lehetetlen, hogy a közvélemény hangosan ne kérje ki magának a szabad szólás, és szabad sajtó életbeléptetését; lehetlen, hogy az országgyűlés első teendői közé ne sorozza annak mint tanácskozásai életkérdésének törvényes kimondását, s biztosítását.

Oly politikai érettséggel bíró népnek, mint a magyar, fölösleges bizonyítgatni, hogy a szólás- és sajtószabadságnak is megvannak bizonyos méltányos határai, korlátai, tehát szabályai, törvényei. Nincs is a világon állam, melyben a szólás- és sajtószabadság annyira minden törvény, minden korlát nélkül uralkodnék, hogy bárki mindig és mindenütt talán legféltetlenebb szenvedélyeinek kicsapongásaival, s leggonoszabb szándékainak érvényesítésével, a humanitás minden elvét lábbal tiporván, hol egy hol más embertársa ellen büntetlenül garázdálkodhatnék. Ez ismét szélsőség volna, melynek káros befolyása épen ugy akadályozandó, mint a szólás- és sajtószabadság elnyomása, azaz:

Szükségünk van, szükségünk van a nemzetnek a legszabadabb és legfelsőbb sajtótörvényekre, melyek mig egyrészt a szólásszabadságot nem bénítják, a meggyőződés nyílt kifejezését nem gátolják; más részről a nyilvánvaló rágalmozásokat, egyéni becsület sértőket, ha ilyenek találkoznának, feleletre s elégtételre vonják. Ily rágalommal, becsületünkbeli sérelemmel, emberi tásaságban élvén, mindegyikünk találkozhatik az élet annyi rögei, tövissei közt, mindaddig, mig csak gonosz szándék lopódzhatik az emberi szivekbe, mig félreértések támadhatnak az emberi értelemben; mindegyikünknek érdekében áll tehát törvényeket kívánnunk az ilyenmü lehetséges visszaélések ellenében.

Ha a sajtó termékei, egyedül tisztán tudományos szellemi termékek volnának, akkor a sajtónak feltétlenül szabadnak kellene lennie; ekkor ugyanis a legabszurdumabb állítások is legfőlebb ellenmondások- s felvilágosításokat idéznének elő az ész részéről, távolról sem illetvén a kényes szívérzelmek hurjait; a legkonokabban

vitatott eszmékről is e téren elmondhatjuk, „Opinionum commenta de-
 let dies,“ s ezzel vége a véleményharcznak.— De a sajtó mai nap-
 ság nem áll már ezen szellemi magasságán, leszállott a mindennapi
 élet, hol virányos, hol ingoványos, hol tövises völgyébe; kifejezé-
 sévé lön az emberi akaratnak, érzelmeknek; eszközévé tisztán egyé-
 niségeket illető tényleges eselekvéseknek, eljárásoknak, s mint ilyen,
 nem követelheti magának kivételképen azon jogot, melynél fogva
 feltétlenül szabad legyen, miután mint ilyen csak úgy szolgálhat a
 magán- s nem ritkán hamis veszélyes érdekeknek, mint a közjónak.
 Egynek szabadsága korlátozza a másikat, mit az egyenlőség az
 egyenjogúság eszméje követel. Ha egynek szabadsága nagyobb mint
 a másiké, az könnyen uralkodóvá válik; pedig az uralkodás és egyen-
 jogúság eszméi nem testvérek, kik egymás keblén jól érezhetnék
 magokat. Innét, ha a politikai szabadságnak legközelebbi célja áta-
 lában a h a t a l m a t korlátolni, ugyanekkor mindennemű szabadság-
 nak is illő, czélszerű korlátok közé kell szoríttatnia, hogy uralko-
 dóvá, önkénynyé ne fajuljon. Hogy a s z a b a d s á g szabadossággá
 ne nőjje ki magát, akadályozza a melléje plántált testvéri-
 ség és egyenlőség szelidítőjoga. Eme két népegyesítő, emberi-
 ségboldogító kapocs helyes alkalmazása megkívánja, hogy az állam-
 ban, hol politikai szabadságot akarunk élvezni, semminemű szabad-
 ság se létezhessek korlátok nélkül, mert ki saját területe határait,
 korlátait átlépi, okvetlen más valakinek területére lép. A hol egy
 nagyobb adagot bir a szabadságból, ott kisebbet kell birni egy má-
 siknak. Ezek szerint mindennemű szabadságnak, az államélet minden
 elemeinek, mint a természetben a természeti dolgoknak, hogy egy-
 mást kiegyenlítsék, ellensúlyozzák, e g y m á s m e l l é, n e m e g y -
 m á s f ő l é kell rendeztetniök. Innét, ha valamely szabad alkotmá-
 nyos államban az általános politikai szabadság fenntartásának tekin-
 tetéből a fejedelemtől kezdve az utolsó polgárig mindenkinek, s a
 legfőbb tényezőtől kezdve a legcsekélyebbig mindennek szabadsága
 törvényszerű korlátokkal meghatározva van, melyeken innen ma-
 radni lemondás vagy gyávaság, túlelmedni pedig vakmerőség len-
 ne, természetes: hogy a jó rend tekintetéből a sajtó sem igényelhet
 magának kiváltságos állást, s a többinél nagyobb, vagy éppen egé-
 szen korlátlan szabadságot; különben maga gyakorolná amaz önké-
 nyű hatalmat, melyet nem akar tűrni másokban.

Jelen korunkban, jelen viszonyaink, s az általános szellemi te-

vékenység, politikai sebes mozgalmak közt nem lehet, vagy ha lehetne is, nem lenne hasznos sem a kormány- sem a kormányzottakra nézve rég czepelet nyügei közt hagyni, s tespedésre kárhoztatni a sajtót. Belátják ezt még a sajtószabadság ellenei is, mert épen azok fizetik most busásan a sajtó elnyomatásának keserű árát. Ama borzasztó sikkasztási perek égető szégyene, amaz éktelen visszaélések-zaklatások- zsarolásoknak emlékezete, melyeknek száma az ismeretlen mennyiségek közé fog tartozni örökké, mert azt csak az élő igaz isten ismerheti, több mint elég bizonyossága annak, hogy a gonosz szándékok, erkölcsi gyengeségeknek ha nem is végelfojtására, de ellensúlyozására, visszatartására, akadályozására bizonyosan legjobb óvszer az államéletben a közvélemény szabad ítélőszózata. A sajtó megszorítása az az elnémitása kérdés tárgya sem lehet tehát jelenben, csakis az jöhet szóba, mennyiben kell azt törvényes iutézkedések által netaláni kicsapongásaiban korlátozni a nélkül, hogy a meggyöződés szabad hangjai eltompittassanak, s miképen tétessék az is mint alkotmányos szabad országban illik, felelőssé? Hogy szabad legyen az, szabadosság nélkül; korlátolt szabályozott, szolgáltság nélkül: mert a szabad lelkek ezüst csönögésü hangjai üditőleg, a szolga lelkek nyikorgásai háborítólag, sértőleg hatnak a művelt ember lelkére.

Ezen feladatnak helyes megoldása, kell hogy mai időben ne csak a törvényhozó testületet, hanem minden józan kormányt is kiválólag foglalkoztasson; mert a sajtó, legyen az szabad vagy nem szabad, akaratjok mellett vagy ellen is, mint a közvéleményt szállító gőzerő hatalmasan terjeszkedik napról napra; keresztül hatol mindenütt, be az emberi szivek lelkek mélyébe, s vissza élései ha vannak legveszedelmesebben rombolnak ott, hol nincs felvilágosodott nyilvános élet, melynek visszaható ereje azoknak ellen állhasson. Lankadatlanul keresi és használja fel a legtitkosabb utakat, melyeket a tilalomfák előtte el nem zárhattak, sőt épen azokhoz tör be, kikhezi bejutását akadályozni akarják az'illetők. Épen e szempontból, a sajtó eme furfangos természete miatt, a sajtószabadság ellenei azt végkép elnyomni, mi pedig végkép felszabadítani ohajtjuk; mert meggyöződésünk szerint épen a sajtószabadság világosítja fel elvégre is a népet, habár első ki-s betörései némelyeket rettegésbe hoznak is, habár egynémelyekre káros hatással lesznek is, de e kevesek áldozatával egyszer mindenkorra megvásároljuk az egésznek jö-

vendőjét, miután mint főlebb mondók, csak akkor rombolhatnak annak visszaélései, „ha a felvilágosodott nyilvános élet visszaható erejében bizonyos ellen állásra nem találnak“ A kezdet bajos sokszor veszélyes is, de egyszer csak még is kezdeni kell, ha nem akarunk mindig a kezdeten innen maradni, ha nem akarjuk mindig az innesső partról nézni a tullevők menyországát!—

Minden józan kormány, ugy mint a képviseleti országgyűlés, mint törvényhozó testület teendőinek egyedüli céljául ismeri el okvetlen az állam felvirágzását; de ennek első föltétele az állam egyes tagjainak biztonléte minden tekintetben. Ezt tehát védelem alá kell venniök a törvényeknek, valamint egyéb erő, hatalom — ugy a sajtó visszaélései ellen is. Midön ezek szerint a szabadsajtó mellett emelünk szót, oly sajtótörvényeket kérünk, melyek a sajtónak nem szabadságát korlátolják, hanem visszaéléseit, a mennyiben t. i. e g y e s e k n e k mint az állam tagjainak b i z t o n l é t é t fenyegetik, miután ennek háborithatlanságától függ az egész államnak felvirágzása, boldogsága.

Ily szabadsajtó létezik Angliában, Belgiumban, Svájcban, az északamerikai, s egyéb felvilágosodott, mivelte államokban; mely nemcsak hogy ártalmára soha nem volt a közjónak, hanem inkább a nemzeti mivelődésnek eléggé meg nem becsülhető előmozdítására szolgált mindenha. Ki ezt szellemszemeivel nem látja, az kézzelfogható argumentumokat találhat ennek bebizonyítására a mindennapi élet tapasztalati jegyzőkönyvében. Ebből kiolvashatja: Nem azon országok, birodalmak vannak-e kitéve a legsürübb rázkodtatásoknak; nem ott hányja-e rakásra az absolutismus sánczait, várait, trónjait az elégületlen korszellem; nem ott történnek-e a legégbekiáltóbb kormány és népcsalások fondorkodások a titkos bizalommal vértezett, a titkos támogatásra számoló hivatalnokok részéről: nem ott hajtatnak-e titkos társulatok műhelyeibe a nyilvános élet szinpadáról leszorítottak; nem ott kényszerülnek-e a leglovasiasabb, s legloyalisabb hazafiak hazájok szent érdekében az életveszélylyel járó titkos összeesküvések terére, hol az őszinte nyilt szó-lás büntetéssel fenyegettetik, hol a kormányok rettegven az igazság kimondásától, ennek elfojtására oly szigoru tilalmakat rendszereznek, melyek miatt a becsületes jellemü férfiak tanácsosabbnak tartják a hallgatást, s melyek nem engednek helyet a meggyöződés szulte jó tanácsnak, hanem csak a hatalmasok iránti nyomoru hizelgésnek?

A mely kormány sajtószabadság nélkül uralkodik, az néma nemzetet kormányoz. A némaság nem mond ugyan ellent, de nem is tanácsol, sem elismerést nem szavaz.

Nemzet, állam szabad szólhatás, szabad sajtó nélkül nem fejlődhetik, mint nem a test levegő nélkül. De viszont a sajtószabadság sem állhat fenn czélszerű sajtótörvények nélkül, mint nem repülhet czélja felé a gőzmozdony az utbaigazító pályasínek nélkül.

Mielőtt azonban a sajtótörvények megállapíttatnának nem leend czélszerűtlen fáradság, ha mindenki, ugy mi is többféle sajtó törvények vizsgálgatása nyomán fölmerült eszméinket a nyilvánosságnak átadjuk, hogy mind a közvélemény alakulására, mind a törvényhozó testület tájékozására habár csekély szolgálatot is tehessünk: mert ezen tárgya a törvényhozásnak oly fontos, oly mélyen bevágó polgári szabadságunk leglényegeseb föltételeibe, hogy ennek minden gondolkozó polgár figyelmét magára kell vonnia, s tán inkább szükségeli az előrelátást, józan tapintatot mint sok más egyéb, mielőtt az ide vágó tervek törvényté váljanak.

Miután évek multak el hogy az ildomos és méltányos sajtótörvények egy betűjét sem láthatták szemünk, annál kevésbé érezhették azok meleg áldásait didergő lelkeink: nem bocsátkozhatunk, nem is akarunk bocsátkozni bizonyos helyhez kötött ilyen törvények vizsgálatába, hanem csupán az itt-ott létező, s tudunkra esett sajtótörvények némely lényeges pontjait elemezendjük fel, hogy lássuk, mennyiben lehet czélszerű azoknak nálunk alkalmazása vagy elvetése!

Az iratunk folytán kitüntetendő szellem, mely a sajtószabadság lelke, lelke legyen a sajtótörvényeknek is. Szükséges, hogy a sajtótörvények a szellem-, gondolat-, s szólásszabadság alapeszméivel zengzetes öszhangzásban álljanak; szükséges, hogy a vád alá sorozható eseményeket, melyekről legtisztább fogalmak szereznődök, oly szabatosan jelöljék ki, hogy egy részről az ítélőbiráknak alkalom ne nyujtassék az addig csürés-csavarásra, míg bünné kereszteltessék az is, mi nem az; más részről pedig a sajtó kezelői is tudhassák, mi az voltaképen, mitől óvakodniok kell? A határozatlan kifejezésekkel bíró törvény nem más, mint fegyvertár, melyből minden pártszellem kénye kedve szerint válogatja ki fegyvereit, s üldözi egymást a — közjó rovására.

Meggyőződésünk a fennebbiek után, hogy a sajtó visszaéléseinek meggátlására, czélszerű sajtótörvényekről kell gondoskodnunk, különösen jelen alkotmányos átalakulásunk természetes, s azért olykor olykor zajos mozgalmak között, midőn a velünk született őszinteség a nyilatkozásban— évtizeden át nagy gonddal és rendszeresen viszszafojtatván itt-ott mint Aeolus barlangjából kiszabadult orkán hallatja szokatlan hangjait; midőn épen nem volna csoda, ha annyi ideig összevisszanyomott nemzeti érzelmeinknek hullámai oly áramlásban emelkednének fel, hogy a legmagasabb hegyek csucsain állókat is elragadással fenyegetnék! Még pedig annál inkább, minthogy a legujabb rendszerváltozási tények országvilággal tudatják, hogy az 1860-ki october 21-ig gyakorlott országlási rémszisztem saját alkotói által is rosznak ismertetvén el, daczára a szolgálilag lealázott sajtó végnélküli ámitásai s hazugságainak kitünt, mikép nem a kormánynak, hanem a népnek volt igaza!

A beállott újabb változások által előidézett küzdelemben, kié lesz a majdani győzelem? Azt a szokásos phrasis szerint, a jövő mutatja meg; de mi minden ha és ám b ár kötszó segítségével nélkül kimondjuk, hogy a diadal, még akkor is, ha a küzdelem a szellem térről az anyagira tereltetnék, a közvéleményé lenni!

Azon közvéleményé, mely a kor igényeivel öszhangzólag szabadon, reservatumok nélkül nyilatkozik. Azon közvéleményé, melynek ereiben nem vér kereng, hogy szuronyok által kiontathatnék, hanem szellem, melynek nincs halála. Azon közvéleményé, mely a világ minden önkényü hatalmasságának természetével ellenkező modort követ, épen annak engedvén át a győzelem koronáját, ki előtte meghajol mielőtt leveretnék!

Hogy tehát se a kormány se a kormányzottak magokat csalódásban ne ringassák, mindkét félnek a közvélemény előidézésére kell törekednie, mi csak úgy történhetik meg, ha a mult szomorú tapasztalásain okuló országgyűlés oly sajtótörvényeket alkot, a fejedelem pedig szentesít, melyek a közvélemény kifejlődését nem csak perczig sem akadályozzák, de sőt minden teendő országos javaslatok, s hozandó törvények előleges megvitatását is lehetségessé tegyék; legkevésbbé legyenek pedig arra számítottak, hogy egyesek irói kihágása, s korlátlansága megakadályozásának ürügye alatt

magát a népet, a nemzetet foszszak meg ama jogától, melynél fogva saját érdekeiben s annak idején nyíltan szabadon felszólalhasson. —

Mindenekelőtt legnagyobb következetességgel határozandó meg azon álláspont, melyből a sajtóvétségek megítélendők. Ez pedig lényegére nézve nem lehet más, mint az, melyből a szóbeli vétségek határozatnak meg; mert a sajtó nem más, mint oly beszédszer, vagy közleg, mely által nagyban szólunk a nagyobb közönséghez.

Szó vagy beszéd által főleg kétféleképp árthatok: vagy t. i. gonosz elveket terjesztek, az uralkodókat megtámadom, az erkölcsi és vallási érzelmeket boszontom, megsértem, s roszt, törvényellenes cselekedetekre ingerlek; vagy megsértem egyéneknek vagy testületeknek becsületét midőn gyalázok, elferdítek, rágalmazok, s ez által különféleképp fenyegetem, sőt károsítom azok polgári lételét.

Ugyanez áll a sajtóról is, mely e szerint szinte a fenebbi két módon hibázhatik. Az a kérdés már most: czélszerű-e, sőt szabade mind a két esetben korlátozni szóllásszabadságomat, vagy e tekintetbeni vétségemért engem megbüntetni? Határozottan tagadom, s a büntetést csakis a második esetben állítom megengedhetőnek; ekkor ugyanis magánjogilag elítélendő vétséget követek el, s mások jogait valóságosan sértem.

Az első esetben ugyanis, mikor semmi jogi viszonyok, körülmények kérdésbe nem jönnek, mikor semmi individualis személy meg nem sértetik, hanem csak az mi, az emberek eszméiben-ideáiban él, szavamnak tökéletes szabadsággal kell birnia; mert én is társtagja vagyok ama láthatatlan államnak, hol eszmék és elvek uralkodnak, minélfogva szinte feljogosítottnak tartom magamat a többiekkel egyenjogulag beszélni és szavazni. Ezen államnak láthatatlan feje, az ész-igazság, ész-valóság csak oly kevésbé sérthetik meg, mint maga az isten.

Legyen, hogy ezt vagy amaszt mindenki igaznak, jónak, szentnek tartja, én pedig nem, minden bizonynyal nem csak szabadságomban, de sőt sokszor kötelességemben is áll, ellenmondanom. És ki akarna engem büntetés alá vonni a szellemi törvényszék nagy tanácssteremében, hol ugy kell uralkodnia a szóllásszabadságnak, mint a polgáriiban, midőn meggyőződésemről teszek őszinte vallomást, midőn belátásom szerint vetem szavazatomat az eldöntés

szekrényébe? Ha áll ez a szóbeli nyilatkozásról, állania kell a sajtóról is.

„De a nagy veszedelem — sohajtanak a szabad sajtó ellenei — mely a nagy tömeg erkölcsösségéts vallásosságát fenyegeti, melyhez a sajtó szól, s mely tévutra vezetetik, kárhuzatos cselekedetekre ragadtatik! A veszedelem, mely az államot éri, ha alkotmányának alapelvei veszedelmes tanok által megingattatnak, s a hitet, melyre az egyház építettet!”

Ilyen, s több efféle feljajdulásokat, alaptalan kifogásokat un-
tig halhatni oly államokban, hol a korlátlan uralkodásnak csak el-
nyomott, fájdalmaiban is néma népre, oly népre van szüksége, mely
az igaz ésnem igaz, jó és rossz, szent és nem szent közt különb-
séget tenni nem tudván nem vezéreltetni hanem csak hajtatni hagy-
ja magát, s mely urainak engedvén át a világ minden dicsőségét,
gyönyöreit, kielégítettni engedi magát a jövő ígéreteivel vagy capa-
cítáltatni az önkényes „így akarom”-nak vásvesszejével: de egy
alkotmányos nemzeti életében s szabadságában büszke, s azokra
lelke szive által rég érdemesült népnek kebelében ily sötétkori
ellenvetéseknek már nincs helyök. Képzelt vagy tettetett bajok
ezek, de valóságban 'nem fordulnak elő. A mi jó van az államban,
és egyházban, jósága által tartsa, és tartja is fenn magát, de nem is
csenyészhetik, erősödhetik az máskép, mint szabad gondolatközlések,
öszinte nyílt ellenvetések közt, mint zivatarban a fa: Pusztá b e s z é-
d e k által még soha sem győzetett le az i g a z s á g, de igenis nem
egyszer nyomatott el, habár ideiglenesen is, nem egyszer szenved-
ett erőszak alatt a kényszerített hallgatás következtében. Az
i g a z s á g az idő szárnyain megy és halad előre; ennek lángja,
mely elüzi a tévedések árnyékait, megégeti az oktanokat, kik ide-
genkedvén a világosságtól, azt kioltani akarják. Az igazság nem-
csak nem szorul erőszakos fenntartásra, hanem még megis gyaláz-
tatik az által. Az igazság fölkeresésére önként sietünk, mint a föld
miriád növényei visszatartatlanul törekednek ki a jótékony nap ta-
vaszi melegére.

Ha az, mit igaznak, jogosnak tartunk, alapos meggyőződésünk
szerint k ö z j a v á v á l ó n az emberiségnek, vagy a nemzetnek, bár-
mennyi ellenmondás zivatarai által sem döntetik az meg, sőt annál
erősebb gyökereket hajt a szivekben, lelkekben. Ha azonban Jeri-
kó védfalait trombitaszóval is ledönthetjük, bizony nem nagy szi-

lárdságot tanusítanak azok, de nem is méltók arra, hogy toldás-foldás, s nagyobb költségeket igénylő támaszok által fenntartassanak. Így azon alapelvek, melyek nyilvános megtámadások alatt csakhamar megrendülnek, vagy épen romba is dőlnek, nemcsak hogy számalomra, panaszra méltatlanok, hanem inkább e sorsok örvendetes tudomásul veendő, mert bizonyosan nem az örök igazság kútfejéből származtak azok, sem a kor igényeinek meg nem feleltek, s helyöket oly elveknek kell elfoglalniok, melyek a jelen művelődés fokának és képződési szükségleteinek megfelelőbbek. Csak a legszabadabb szellemi közlekedésből, gondolatcseréből, s meggyőződések őszinte nyilatkozásaiból merülhet fel egy valóságban általános morál, és religio. Ki ezeknek védelmét s megmentését a sajtó szabad nyilatkozatainak, s a közvélemény alakulásának meggátolásában véli feltalálhatni, s ezt állásánál fogva lehetőleg eszközli is, biztosítja ugyan a morál és religio külső alakját, formáját; de megfosztja azokat életelemektől, benső lételöktől, s azt cselekszi, mit Socrates tiltott, t. i. a lélek fölé emeli a testet. — De tárgyaljuk s elemezzük a dolgot részletesebben.

Tegyük fel, hogy hozandó sajtótörvényeink artikulusai közé, — mint ezt egy idegen állam törvénykönyvében is láttuk — egy ilyen, vagy ehhez hasonló csuszniék be :

„A magánsérelmek miatti keresetek az érdektelt magánosok jogaiban hagyatnak. Ellenben az állam, megyék, azok szervezeti hatósága, s illetőleg azok mibenléte vagy becsülete ellen; nem különben az egyház és erkölcsiség ellen elkövetett sérelmek hatóság i föllépés által lesznek fenytendők. Ugyszinte az országrendi testület, sőt a külállamok, s ezek fejei, kormányai elleni sajtótvétségek is hatóság i föllépést, eljárást vonnak magok után.“

Lássuk elsőben is, mit tartunk az egyház és erkölcsiség elleni vétségekről.

Azt csak senki sem tagadhatja, hogy oly országban, hol a vallásszabadság elve kimondatott, sőt tettelegesen életbe is léptetett, minden vallásfelekezetnek, katholikusnak úgy mint reformatusnak teljes joga van egyház a alapelveit, tanait nyilvánosan hirdetni, fejtegetni, s felvilágosítgatni. És miért e jog? Bizonyosan nem pusztán azért, hogy csak saját felekezetheli hívek, azaz : a kath. lelkészt csak katholikus, a reform. lelkészt csak református hívek hallgathassák; hanem hogy mindnyájan hallhassuk akár egyiket, akár má-

sikat, s kiki merítvén magának a szabadon, őszintén tett nyilatkozatokból meggyőződést, ezt szabadon érvényesíthesse is, miután csak egy van a világon, mi a lelket e tekintetben megnyugtathatja, s üdvözítheti. t. i. a m e g g y ő z ő d é s ! — A hit boldogít ugyan; de mert pusztá tekintélyeken, más újabb tekintélyek által megíngatható tekintélyeken nyugszik, könnyen megrendül s vele együtt a reá épített lelki nyugalom, lelki boldogság is. Nem úgy a meggyőződés; ez elveti a tekintélyt, s csak alapos okokat, tényeket keres, melyek a szív vágyait, a lélek igényeit, az ész követeléseit kielégíthetik. Pedig e háromság kielégítésében rejlik a szellemi üdv, mit ember kereshet, s feltalálhat. Ezt pedig ismét nem a tekintély-, nem a kényszerítés rendszere, hanem egyedül a vallásgyakorlat szabadsága által eszközölhetni. — Igen, de ha egyik vagy másik vallásfelekezeti lelkész egyháza elveinek igaz magyarázatát, ismertetését adni akarja, lehetlen egyik vagy másik egyház elveinek övéiveli összehasonlítását, s illetőleg megtámadását, elítélését kikerülnie, szóval lehetlen egyházi polemiába nem ereszkednie, sőt joga is van hozzá, mit neki a vallásgyakorlati szabadság eszméje s törvénye nyújt. Innét nem ritkán áll két különböző egyház egymással szemben. Ebben azonban valamint semmi csodálatost úgy szomorítót sem találunk; sőt ezáltal mindenik egyház csak nyerhet. De még az sem csodálatos, sőt igen gyakori eset, hogy ugyanazon egyház kebelében a legnagyobb véleménykülönbség uralkodik nemcsak a fegyelmi, szertartási tanokban, hanem abban is, mit d o g m á n a k neveznek; pártok keletkeznek, melyeknek mindegyike magát tartja az igazság terén állónak, s igazi római katolikusnak vagy reformatusnak, s innen a szakadások, eretnkségek.

Már ily polemia alkalmával nem mondhatná-e a római katolikus a protestansnak, vagy ez annak: „Te veszélyezteted egyházom lételét;“ a római katolikus a katolikusnak (ki a katholicismust elválasztja a hierarchiától:) „Te rágalmazod, káromlod az egyház szentségét.“ ?

Persze azt mondják erre: „Nincs itt szó az elvek feletti polemiaról, hanem az egyháznak, mint intézetnek megtámadásáról, s meggyalázásáról. De ki nem látja, mily nehéz itt kivonalazni az eligazító határokat? Hisz a dogmák képezik minden egyháznak alapját. Oly intézetnél, milyen az egyház, az erkölcsi becs és külső állapot soha sem választható el elég élesen, szabatosan a benne ural-

kodó elvektől, s hitágazatoktól ; bármelyiket érintsük , rezgésbe jő azonnal a másik is , mintha ugyanazon egy hurhoz nyulnánk. Ugyanis az alapelvekből, hitágazatokból bizonyos erkölcsi rendszabályok s meggyőződések folynak ki, ezekből pedig észrevétlenül támadnak s lábrakapnak bizonyos hangulatok, szokások, melyek végre megrögzötteké válván az egyházi intézménynek oly erkölcsi jellemet kölcsönöznek, melynek értékéről vagy értéktelenségéről aztán igen különbözőleg ítélhet a gondolkozó világ, s a mely ennél fogva az egésznek létére mivoltára több kevesebb hatással lépén annak külső becsületét is föltételezi. A ki tehát ezen egybefüggésztés első lánczszemét érinti, rezgésbe, rázkodtatásba hozza az utolsót is ; a ki a dogma ellen emel szót, mint az egyház külbecsének, becsületének megtámadója is tekinthető azok előtt, kik ezen bizonyos, nemis mindig a legfedhetetlenebb buzgósággal csüggnék.

Ily határozatlan kifejezések mellett tehát, milyen pl. „az egyház ellen,“ az ítélethozás aztán egyedül a bíró alanyi nézetétől függ, ki a vallási ügyekben elfogult is lehet, vagy mellékes okoknak engedhet ; az igazságtalan ítéletet keserűség váltja fel, mely elmérgesíti lassanként a tömegek kedélyét, s miután egyik láb a másik után lép, nem lehetünk bizonyosak, valyon nem állanak-e be az eretneküldözések , s egy szép reggel nem arra ébredünk-e fel, hogy a rég rombadölt gyászos emlékü intézkedések hamvaiból feltámadva lássuk magunk előtt, a 19-ik század bámulatára, a hitnyomozó székeket!

Ha a kath. egyház, továbbá, református által támadtatik meg, a keletkezhető sajtó per alatt a vádló, bizonyosabb mint nem, hogy nem elégszik meg, ha az ítélőbirák reformátusokból — a vádlott pedig, ha katolikusokból állanak.

Ily ingatag magyarázatu, s ha egynémely egyéni vélemény úgy akarja, bünkereső törvény, nem kis szeget üthetne azon békeszerető, felvilágosodott hazafiak fejébe, kik történelmünk gyászszegélyü lapjaiból tudják, mily irtózatossal kezével dúlta fel vetéseinket, fertőztette meg házi oltárainkat, tüzhelyeinket a vallási vilongás! — Minél inkább örvendünk láthatni jelenben a vallásfelekezetek közti példátlan egyetértést, testvéri szeretetet, mi mig egyrészt a vallási fogalmak tisztultságának magasabb fokára mutat, addig másrészt hihetetlen eredményeket idézett elő s még fog is idézni közös hazánk javára : annál inkább rettegünk minden oly lé-

pésétől az országgyűlésnek, melynek nyomát elhidegülés, szakadás, gyűlölség, és visszavonás követhetné. Mert mindig voltak és lesznek vakbuzgók; kik kapva kapván az alkalmon a felekezetek között ütött résecskét azon ürügy alatt, hogy az „egyház veszélyben forog“ inkább tágitni mint betönni törekednek, nem gondolván meg, miként a vallásfelekezetek közt támadó örvény a haza sirja lehet. Inkább akarunk törvény hiányt, mint hibás, rossz törvényt; mert midőn törvényszerűvé tesszük a vallás dolgában szabadon nyilatkozók üldöztetését, csak ingert, bátorságot, s fegyvereket kölcsönzünk a vérszomjas fanatismusnak.

De szükségtelen oly törvény, mely az egyház állítólagos megsértésének fenytésére hozatnék.

Az egyház mint ilyen emberi büntetésre méltólag meg sem támadtathatik, sértethetik. Az egyház oly községet képez, mely az istené, s melynek ügyeiben csakis ő lehet competens igaz bíró: ennek pedig nincs szüksége külsegélyre, mely szorongattatásaiban védelmezze.

Nem kell az egyházat a gyengék kedvéért sem, mint némelyek állítani szeretik, a megtámadások ellen emberi törvényekkel védelmezni. Hányattassanak ama gyengék is, hogy erősödjenek; s ne kellessék őket szüntelen gyermekszobában őrizni a szelek és zivatarok ellenében. Az erősök pedig inkább üdvözlik a megtámadásokat, melyekből új diadalokat remélnék s mindanyiszor megtisztítva mutatják fel egyházokban azt, mi isteni, s épen ez által erősítik a gyengéket is; ők Gamaliel szerint azon meggyőződésben élnek. „A mi istentől van, senki sem rabolhatja el tőlünk; a mi emberi az elkopik a küzdelemben, hogy amaz mindinkább növekedjék.“

Kik valamely egyház tekintetét, állandóságát néhány sajtótörvény felállításával, s néhány keményebb szavu megtámadó elnyomásával hiszik megvédhetőnek, azok kevésbé becsülik az egyházat kevés önállóságot s szilárdságot tulajdonítván neki. A mely egyházat századokon át zaklattak ezernyi hiveinek vérpadra hurczoltatása által s mégis fennállott, nem csak fennállot, hanem terjedt is erőben dicsőségben, azt a sajtószabadság némely erősebb rohamai sem fogják megdönteni, s ha igen úgy még sem vala építve ama kösziklára, melyen a pokol kapui erőt nem vesznek soha; s ekkor talán egy másik leszen az, melyre a fennebbi isteni szavak

vonatkoznak, s mely befogadandja valahára a világ minden népét, az isten nyáját! —

De nem szükség védtörvényeket alkotni a papi rend megtámadásai ellen sem, mely közönségesen az egyház képviselőjeként szokott tekintetni. Midőn ugyanis valamely rend ellen, legyen az papi, vagy katonai stb., általában szót emelek, azzal csak élet tapasztalatimat fejezem ki, s nem érintem gyenge oldalát egyik egyes tagjának sem. Ha azonban valamely rend minden tagja ellen bántólag sértőleg lépek fel kárhoztatandó ítélettel, illetőleg rágalommal, akkor mindegyiknek joga van (habár in corpore is) engem szavamnál fogni, törvényszék elé idéztetni, s az ügy ekkép merőben magánjogivá válik. — Különös is lenne, ha pl. valamely rom. kath. papi egyéniség, a papirendi visszaélések miatt felingerülten bizonyos tekintetekből megtámadván az egész papi rendet általában, bevádoltathatnék, sőt részben maga magának megsértéseért is — miután ő is tagja annak — megis büntetethetnék. — Így nem egy reformatus theologust hallottunk már nyilatkozni arról, hogy „a papi rend létezése az ő egyházában nem más, mint következtelenség a protestantismus rendszerében.“ Ilyeneket aztán hasonlókép, mint öngyilkosokat kellene vád alá vonni, pedig mégis kinek jutna eszébe őt egyháza ellen intézett megtámadásaért, tudományának meggyőződésének, nyílt őszinte kifejezéseért feleletre vonni? A „papi rend“ és a „papok“ kifejezés két különböző; a ki például azt mondaná: „a papi rendet el kell törölni,“ az bizonyosan nem azt mondaná hogy: „a papokat el kell törölni, kiirtani stb.“ mert a mint gyűlölheti a papi rendet, úgy annak számtalan egyes tagját, mint barátját, testvérét, rokonát, jótévőjét, jó hazafit stb. igen is szeretheti, tisztelheti.

Ezek szerint az egyházat illetőleg — kivéven a magánjogi eseteket — a sajtó megtámadásainak megtorlását, helyre igazítását legcélszerűbb magára a sajtóra bizni, mely míg szabad mindig legjobb ellenőre önmagának, bizonyosan bir kezelői között hősöket kik a meggyőzödések alaposabb meggyőzésekkel fogják leküzdeni, a hitvány ellenvetéseket elnémitani, s a szájhősöket a megszégyenülés érzetével visszariasztani. Különben is néhány forintnyi büntetéspénz s néhány napi elzárás csak dühösebbé teheti az ellenfelet, de nem józanabbá; jobba míg ellenben a sajtó utján nyilvános visszatorlás okokkali legyőzés nem ritkán kiábrándíthatja,

s tisztább meggyőződésre vezérelheti, mi már magában is nagy nyereség.

És mily törvényeket lehetne felállítani az erkölcsiség megsértései ellen? Hogy az erkölcsösséget hivatalos uton lehetne megvédeni a sérelmek ellen, akkor azt hivatalos uton kellene kapnunk is. Legelőbb is községi gyűlések lennének okvetlen tartandók, melyekben szavazattöbbséggel határozatnának meg az erkölcsiség szabályait, melyekből egy új code x kerekítették ki ezen czimmel: „Ne nyulj hozzám“, melyet aztán a szó szelének sem szabadna megérinteni.— Ha egyenkint kérdezősködünk, alig akadunk a gondolkozók közt kettőre, kik az erkölcsstan minden tárgyára nézve egy értelemben nyilatkoznának, annál kevésbbé gondolkodnak pedig egyképen. — Ha pedig a nép azon osztályát kérdezzük mely járt ugyan és tanult is az iskolákban, de most kenyere után látva az ilyenemű tárgyakkal nem foglalkozik, az egyszerűen utasítani fog bennünket az iskolai öregek katekizmusra, vagy a heidelbergi kátéra, melyek az erények és bűnök lajstromát tartalmazzák. Ha csakugyan valamely erkölcsszabályzatot akarnánk, mely a sajtótörvények hozatala s alkalmazásánál zsinormértékül szolgálna, csakis a fenebb emitett két könyv szolgálhatna útmutatásul. De ezek szerint aztán ama vakmerő, ki állítani merné, hogy: „min magunkat legalább is 10 percenttel jobban kell szeretnünk mint felebarátunkat“ már büntetés alá vonandó lenne.

Ily körülmények közt aztán kétfélekép történhetnék a birói eljárás, t. i. vagy a katekizmusokat kellene az ítélőszék asztalára tenni s azokból kiütni, valljon erkölcsellenes-e az, miről a vádolt vádoltatik? vagy tudós, gondolkodó főket kellene az ítélőszékekre ültetni; de föltehetni bizvást, hogy ezek a hányan vannak, még pedig minél tudósabbak s gondolkodóbbak, s bármennyire öszhangzó értelemben legyenek is az erkölcsi-nek lényegére, eszméire nézve, mégis annak alkalmazásánál annyifelé ágazó véleményt fognak kiejteni, hogy az ítéletet, bár miként essék ki, mi azt mindig véleményszarnokságnak fogjuk tartani.— S valljon előmozditható-e ily módon az erkölcsösség? Valljon az erkölcsi érzelem, mely lakásul a sziveket kereste ki magának, csak oly államban tenyészhetik-e, hol felsőbb hatalom és törvények félelme által az arczkifejezésekben, pillantásokban, tagjártatásokban s az ajkak szavaiban mint illetlen fenntartatik? Az erkölcsösség

ilyen védői legfőlebb azzal igazolhatnák magokat az utósó ítélet előtt, hogy annak fennmaradását a sajtótörvényekben — garantirozták.

Vagy tán inkább az ille nd ő s é g lehető s bizonyosan már többször elő is fordult megsértései lehegnek az illetők szemei előtt, s azon te k i n t e t, melylyel a szemérmes füleknek tartozunk? Ily esetnél mi is teljes szívünköl résztveszünk azon méltó felindulásban mely minden nemes érzésü, szerény embernek lelkeben támad efféle könnyelműség vagy pajkosság hallatára; mi több, még kívánnók is, hogy az ily botránykoztató nyakára malomkö köttetnék, és . . . ; de ezt tennünk nem szabad, sőt nem is volna helyes, jó cselekedet: mert hiában, ez élet merő viaskodás, s rendeltetésünk, hogy a küzdésben, harczban, erkölcsileg erősödjünk, edződjünk; különben is oly erkölcsösség, mely csupán udvariasságból, vagy bárgyuságból, vagy épen a törvényektől félelemből nem vétkezik, nem hibázik, vagy melynek fényét egy mocskos száj lehelete, vagy reá vetett sárgyurma megtisztithatlanná teszi, nem gyémánt az, s nem bir azon magas belértékkel, fenséggel, mely a szilárd erkölcsi érzetet istenesíti.

És mily kicsinlő bizalmatlanság volna a józan eszű magyar nép tulnyomó részének szellemében, föltenni róla, hogy a szép és utálatos feletti nyilvános ítéletet nem tudná kellő mértékére fölemelni vagy leszállítani, azaz: nem tudná mi a szép, vagy utálatos, illő vagy illetlen? S ezek között melyik illeti meg az állatiság fölé emelkedett embert? Egy oly nép, melyről ennyit sem lehetne föltenni nem volna méltó az őt őrző pásztor bérére! Hadd szóljon a pajzánság, az elveteműltség, sőt a gonoszság is a maga nyelvén, hadd halljuk, hadd ismerjük meg, hogy kinevethessük, s megvethessük. Ezeknek csalfa syrén éneke, vagy fülsértő károgása szintugy megleli büntetését a sajtó utján a közmegvetés, közroszolás hangjaiban; mint megtalálja tapsait a finom, egyenes, nemes erkölcsi érzet lélekemelő zengedezése ugyanott a jobbak jutalomédes elismerésében. Épen ezen szabad nyilatkozataiból a jónak és rosznak, szépnek és rutnak, nemesnek és nemtelennek buzog fel az az isteni nevelő erő, mely behat a szivek, lelkek legtitkosabb redőibe, ott hagyván tenyészetül az emberiségboldogító meggyőződés mennyei malasztjait.

Csak a gonoszság nem hisz mások erkölcsösségében. Nem is lehetnek jóra való polgárok ott, hol az erkölcsösségnek nincs hi-

tele; de ezt csak e tekintetbeni önállóság által vivhatni ki, mi ismét csak a többszöri, még pedig nem ritkán a szigorú megpróbáltatásnak vívmánya. Próbálkozzunk tehát gyengék és erősek egyaránt az erkölcsi érzetek harczaiban. A katona csak az első csatától fél. A ki egyszer szemébe nézett a kísértetnek, többé nem fut el előle. „Bonum certamen certavi, cursum consumavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi dominus Deus justus iudex.“

Miután éppen nem gondolhatunk az egyház és erkölcsiség ellen elkövethető oly vétséget, mely a törvény által lenne büntetendő; annál kevésbé képzelhetünk olyant, a megyei vagy más hatóság becsülete és létele ellen.

Véthetne-e a sajtó annak létele (existenciája) ellen? És ugyan mikép? Megrontható-e vagy elárulható-e az nyilvános szavak által? És ugyancsak uyilt szavak által aláásható-e tekintélye, hatalma, felsőbbisége? Izgatni e célra, jelen belállapotát, rendszerét megróni, gyalázní, azt igen is teheti a sajtó, ezt tennie szabad még akkor is, ha igaza nem volna. Szomorú megyei állam, szegény magistratus az, mely nem volna jobban összeenyvezve, s melynek állandósága nem volna jobban biztosítva mint csak a sajtó elleni védelem által! Hisz ily állapot körülmények közt még feladata, sőt szent kötelessége lenne a sajtónak s minden szabadszólásra született honpolgárnak az ily hatóság beteges lételeének véget vetni, s a nép számára épebb, szilárdabb szerkezetű hatóságot alkotni, mely az alaptalan rágalmat alapos igazolása által megsemmisítheti, s magának ez által tiszteletet parancsolhat. — Vagy véthet a sajtó a megye becsülete ellen? Vajjon miben áll az? Bizonyára a népnek sérthetetlen becsületében. Ezt szentül, fertőzetlenül fenntartani mindenestre elengedhetetlen kötelessége minden államnak, minden kormányhatóságnak. De hogy ez a sajtóra gyakorlott nyomás által fenntartatható-e, igen igen kétséges. Mindenesetre kevés becsületére válnék a népnek azon hit alakulása, hogy a népnek nem lévén tiszta lelkiismerete, szégyenlenie kell magát a nyilvános ítéletek előtt. Ily ítéletekben csak akkor rejlenék vétség, ha olyasmit foglalnának magokban, hogy pl. „ez a pesti vagy bécsi nép egyáltalában semmire sem való, nem ér egy pipadohányt.“ Ily esetben, ily rágalom ellen aztán vesse magát közbe a nép nevé-

ben az illető kormányhatóság mint közleg, s követeljen tanubizonyosságot, elégtételt. De ekkor a hatóság mindnyájának, tehát egyenkint mindeniknek nevében ügyködik, s az ügy ismét magánjogivá válik. Az állam és nép közt különbséget kell tenni; mit cselekedvén a megyének, vagy bármily néven nevezendő kormányhatóságnak becsületéről nem lehet fogalmunk. A status vagy állam ugyanis nem más, mint külalakja, formája a népéletnek, melynek legközönségesebb kifejezése az alkotmány. Ez pedig magában véve jó is lehet, de hibás is. Ha már ez utósó eset áll be, nem kötelessége-e mindeniknek, kinek vér foly ereiben, kézzel lábbal azon lenni hogy jóvá tétessék? Nem követeli-e a népnek becsülete, hogy oly alkotmány mely neki becsületére nem szolgál, megszűnni kénytessék? Ne lenne annak, kinek épen nevében él, kinek épen akaratnyilvánulásából létezik az, annak, mondjuk, t. i. a népnek s egyes tagjainak ne lenne joga a legkeserűbb gunynyal s gyalázással megtámadni azt? Bizonyára az oly alkotmány ellen szórt legtövisesebb szidalmazások, kisebbitések, sőt még kül országokrai hivatkozások is méltán hallhatók — mik ha erkölcsileg utálatos cselekvések eljárások lehetnek, de miután csak kívánságok, nézetek, fogalmak, vélemények és nem tények (facta), törvényes ítélet alá nem vonhatók, mert csak kifejezései az érzületeknek, melyek felett az állam nem bir elítélési joggal; s ha van állam mely ezek elnyomására, üldözésére vagy büntetésére szentségtelen kezét kinyújtani elég merész, az bitorló, viszonyüldözésre méltó, s napjai megszámlálva vannak a sors jegyzőkönyvében.

Legkevésbbé megfogható, miért s mikép védené a törvényhatóság valamely kormány szervezeti hivatalnokait, az elöljáróságot, a sajtó megtámadásai ellen? Nem képesek ők magok magokat megvédeni? Oly gyengéd gyermeked természettel birnak-e hogy a hatóságnak kell őket védszárnya alá venni pusztá szavak ellenében? Ugy hisszük az elöljárók a nyilvánosítéletek irányában mint erkölcsi személyek tekintendők, kiknek, magoknak kötelességök becsületekről gondoskodni, mely nélkül ők teljességgel fenn nem állhatnak. Különben épen nem szolgálna becsületekre ha egy harmadiknak, legyen az bárki, kellene mellettök s érettök fegyveresen, őrt állani, hogy sértetlenül maradjanak. Sőt épen becsületek érdeke követeli, hogy velök, mint a közjó nyilvános szolgálival a nyilvános ítéletek szabadon foglalkozzanak; mert míg egy részről a nép így

ismerheti meg voltaképen kiknek kezeibe rakta le bizodalját, s legdrágább kincsét — életét; addig más részről ők is csak így tudhatják ki mennyiben bírják vagy nem bírják a közbizodalmat, mely mindig kétség alatt áll, ha csak kis mértékben kell isirtóznia a nyilvánulástól.

Igen is, a népnek igénybe kell vennie jogainak ez egyikét is, melynél fogva folytonos szigorú szemlét tartson ezen erkölcsi szemelyek felett, s élesen megítélje őket, mint más magános egyéneket. Ezek ugyanis az ő közlegei; neki köszönik ők létüket; az ő java, boldogsága, sorsa az ő kezökben nyugszik; azok becsülete az ő saját becsülete, azok gyalázata az ő gyalázata is ha hallgatagsága által az ő vétségöknek részesévé teszi magát; s mert végre is ők léteznek mint olyanok a népért s nem a nép ő érettök. Ellenben az ellenök elkövetett rágalmakat szigorúabban is kell megbüntetni, mint a mások elleneiket, csak hogy aztán védelmezék is ők magok magokat.

Ezek után véleményünk oda megy ki, hogy ha vannak büntetendő sajtóvétségek, azok csak magán sérelmek lehetnek. A többiek, melyek általában az állam, kormány, s egyház alapelveire, eszméire, formáira stb. vonatkoznak, nem sorozhatók azok közé, mindaddig, míg egyesekre, vagy egyesekből álló testületekre nem alkalmaztatnak, ekkor aztán kiki maga, a testület is mint egyéniség keresse becsületét. követeljen elégtételt. Minden egyéb esetekben csak elvont tárgyakra lehet irányozva a megtámadás, ítélet, megrovás, a melyeket soha sem lehet mint szemelyeket törvényszerű védelem alá venni, mert azok csak termékei a szellemi élet szabad fejlődésének mely nem tűrhet magán nyögöket, alaborokat. Így pl. az absolut, — vagy alkotmányos, — vagy köztársasági kormányzat csak külső formája valamely nemzet életének. Találkoznak kik az egyikbe, mások a másikba, ismét mások a harmadikba szerelmesek, s némelyik tudja, sok pedig épen nem tudja miért? mi oda mutat hogy sok tekintetben ez is izlés dolga, vagy a felfogás mikéntje, ép úgy, mint a veres, fehér, zöld, vagy feketesárga szín utáni vágy. Miért lehetne tehát azok egyike vagy másika után nyilatkozó kívánságunkat, habár gyűlöletes indokokkal kisérik is azt, a bűnök kategóriájába sorozni? Csekély tehetségünkkel fel nem foghatjuk.

Megtörténhetik továbbá, mint az idéztük törvény-példa is mutatja, hogy valaki más megye, vagy épen más ország, vagy annak

kormány, s fejedelme ellen kell ki. Még csak az kellene, hogy e tekintetből magunk ellen hoznánk törvényt! Mit tartozik az a mi megyénkhez, mi kormányunkhoz, ha egyikünk vagy másikunk egy szomszéd megye, vagy szomszéd államkormány gonosz adminisztrációját, talán a mieink rettentésére, szellőzgeti, ismerteti, rovogatja, sőt ki is gunyolja, vagy épen rágalmazza. Igaz ugyan, hogy e meggyalázás, ha alaptalan nem helyeselhető, s becsületsértés is lehet; de mikép fogná ezt a mi hatóságunk bebizonyítani hogy megbüntethesse? Előbb mindenesetre a helyszínén kellene vizsgálatot rendelnie; s nem roszul jönne ki, ha pl. Pestmegye átmenne egy másik bántalmazott megyébe ön jó szántából, testvéri szeretetből, s azt mondaná: „Barátom, valaki úgy nyilatkozott nálunk, hogy te mindig jezsuita-fészek valál, egy piszkos régi vára vagy az országnak, melyben az éjjeli baglyok huhognak, kisértetek járnak, s egy jó lélek sem maradhat meg benned, benned az igazság szolgáltatás s az anyagi gazdálkodás csehül áll stb. stb.; én, mint régi jó barátod, hűséges czimborád, nem türhetem el ellenedben e rágalmat, s megakarom boszulni; de engedd meg hogy egyetmást megvizsgáljak kebledben, hadd lássam: bomló félben vagy-e? milyen erkölcsi állásod? hogy áll finanziaális állapotod? s ha a vizsgát emberül kiállod, akkor bizonyosan betömöm száját rágalmazódnak.“ Vagy ha valaki azt irná a „Pesti Napló“ba: „A török szultán, vagy más fejedelem feslett életet él!“ A mi hatóságunknak hogy a sérelem igaz vagy nem igaz voltáról tudomást szerezhessen, az illető helyen kellene kérdést tennie, vizsgálatot rendeznie sa kérdésben forgó szultánokat egy kis examen alá vonnia, hogy nevök s becsületökét nálunk helyreállithassa a rágalmazó nyelv megbüntetése által; mert büntetni csakis úgy lehet ha az állítások hamis voltáról rendes uton kellő meggyőződést szereztünk; de a meggyőződést vizsgálatnak kell megelőznie; meg történhetik ugyanis, hogy a vád alá helyezett egyéniség nagyon is igazat mondott. Azt pedig isten után senki sem követelheti tőlünk jogosan, hogy igazságunk érzetében ne mondjuk feketének a feketét, vérnek a vért csak azért, mert tán ama bizonyos államban fekete szellemhomály uralg, vagy ártatlan vér foly.

És vallyon, követelhetné-etőlünk, kik beszélünkés irunk, a kormány vagy törvényhozótestület, hogy ily kicsinyesgyengédségek rabjai legyünk? Ily politikai csin-bin, vagy ha úgy tetszik, finomság más államok irányában szégyenünkre válnék, mert közelebb vinne ben-

nünket egy lépéssel a szolgai magunk megadásához, a gyávasághoz, hízélgéshez. Ez állításunk nem lesz tulságos, ha meggondoljuk mily goromba pöffeszkedő s rágalmazó hangon szólnak rólunk mint betyárok-ról, barbarokról a civilisatio magas szerepét kizárólag magának igénylő németkülönösen az osztrák-német elemnek többközlönyei (tisztelet, becsület: s elismerés a kivételeseknek; kik legyenek azok? tudják ők valamint mi is tudjuk!). Nem ritkán a legnagyobb féktelenséggel, példátlan szemtelenséggel halmoznak el bennünket gúnyjaikkal, rágalmaikkal, pedig tudhatnák, ha igazi civilizáltak s tanultak volnának, hogy midőn még a német civilizatio csirájában volt, midőn még Schiller nem teremtette meg a német nyelvet akkor mi magyarok ugyan a n a z t, valamint az általános nyugati civilizatiót s keresztényszellemet már vérünkkel védelmeztük a keleti barbárság fenyegető rohamai ellen. Ők ezt nekünk rágalommal fizetik vissza, míg mi tőlünk ők hallatlan önteltséggel háládatosságot követelnék azért hogy a civilizatio képében nyelvöket akarták századok óta reánk tukmálni! Megakartak ajándékozni bennünket a jámborok a civilisatioval épen úgy, mint a görögök hajdanában a trójaiakat a fa-lóval!

S mi több, ama magyar-evő német lapok a censura alól kerülnek ki! következésképen az illető hatóság, az illető államkormány által helyeseltetnek, helybenhagyatnak állításaik. És mi aztán, ha egyszer másszor az igazat elébök találjuk, még törvény elé is állitassuk magunkat?!

Azt ugyan méltányosnak találjuk, hogy a külföld minden állama, mint minden magánszemély a netaláni rágalmazás miatt nálunk is elégtételt találjon, ha azt keresi követeli. De keresnie kell és követelnie azt, mint minden egyes polgártársunknak. Mi ugyanis nem azért léteünk, hogy más embereknek, s még épen idegeneknek becsületét, hirnevét örizzük, s fentartsuk, saját polgártársaink ellenpert inditsunk, vezessünk talán még hogy készséges, megelőző, ki sem kért szolgálatunkért titokban kinevetessünk?!

* * *

A mily szabad mozgást ohajtunk az eszmék, meggyőződések nyílt kijelentésében, minthogy ez a mi szellemi és anyagi tökélyesedésünk életfeltétele; s valamint az eszmék, formák, alapelvek megvitatása közt kifejlődhető keménynél keményebb iléleteket,

megrovásokat, kárhoztatásokat nem ismerjük el olyanoknak, melyek ellen sajtótörvényeknek kellene alkottatniok: úgy azon véleményben vagyunk, hogy minden egyes személy becsületének biztosítására — a mennyiben az biztosítható — szigorú s legszabatosb értelmű sajtótörvények hozassanak annál is inkább, mert bizony nem hiányzanak oly makacs toll-vívók sem, kik ha ellenfeleik elveit meg nem ingathatják nem igazság — hanem boszúvágyból azok személyét támadják meg, mi aztán kölcsönös elkeseredést idéz elő, s a nemes vitatkozás utóbb agybafoibe veréssé fajul. Ha a méltánytalanság eme fegyverét az indulatosságra hajlandó küzdők kezeiből a sajtótörvények félelme által kicsavarhatjuk; nem csak egyesek becsületének megérdemelt védelméről, hanem az egész államtest közjaváról, s magasabb érdekeiről is gondoskodtunk. Oly esetekben pl. midőn rágalmazásról s különösen nehéz becsületsértésről van szó, épen nem találjuk elegendőnek — hacsak az illetett meg nem elégszik vele, mert ekkor *volenti non fit injura* — ama szokásos mentséget vagy visszahuzást: „Roszullévén értesülve a mondottakat visszavonjuk.“ A ki ugyanis a nyilvánossághoz akar szólani, szerezzen előbb magának kellő ismeretet arról, mit felhozni akar, azaz: beszéljen tudomány- nem pedig pletykátárból. Egy elejtett szó sokszor nagy horderővel bír egynek vagy másnak jövőjére; régi mondás, hogy egy bolond oly követ dobhat a kútba, melyet száz okos sem képes kihuzni. Egy hazai polgárnak becsülete nem czéltábla, nem ócska ablak, melyre csupa kedvtelésből vagy épen unalomból köveket hajigáljunk, melyeket egy gyermek adogathat kezünkbe. Az egyszer elhajtott kö vissza nem tartható többé, s következményei előre nem láthatók.

Tökélyetesen helyén, rendén van tehát, hogy kiki jót álljon, s felelős legyen szaváért. Valamely iratnak, vagy hirlapi cikknek szerzője mindazokért, miket beleszött, felelős legyen s lakoljon érdemileg, ha nem is gonosz szándékból — mert ki is látna a szivek és vesék mélyébe? — hanem könnyelműségből sértette meg embertársa becsületét. Mert ha valaki házunkat felgyújtá, bizony nem nagy vigasztalást nyujt nekünk annak tudata, hogy nem készarva, hanem csak vigyázatlanságból gyújtotta fel. A kár mindig csak kár, s megtérítésre vár. Valamint koldusbotra úgy gyalázatra sem akarunk jutni senki fiának könnyelműségéért.

Vannak azonban itt-ott — mert ezuttal semmiféle állam saj-

tőtörvényeinek tüzetes bírálatába ereszkedni nem akarunk — oly sajtótörvények, melyek az iratok, czikkek szerzőit kevésbé nyomják, mint azok kiadóit, terjesztőit, úgy hogy ezek tökélyetes károsodásban vannak azok mellett. Ez hiba, mely ama méltányos söt igazságos álláspont mellőzéséből támad, honnan a sajtótörvények tekintendők, s melynek ellenében a politikai, vagy is, hogy igazi nevén nevezzük, a rendőri kényelmesség szempontja állított fel. Inkább megelőző, óvó, mint büntető rendszer ez; de a mely világosan helytelen, mert általa egyesek akadályoztatnak polgári szabad tevékenységükben. Mint Claudius császár egykor szive ösztönét követvén ohajtá: „Bár az egész emberiség egy ember volna, hogy egy vágással valamennyit lenyakazhatná;“ úgy akarnák az ily törvényhozók valamennyi író, szerző bűneit az illető lap szerkesztőjének vagy az illető irat kiadójának nyakába vetni, s az egyet valamennyiért büntetni.

Mily anomalia az, midőn nem az egyes írók, szerzők, hanem azok iratai kiadójának vagyis a lap szerkesztőjének feje fölé akasztják Damoklesz kardját; ezzel ugyanis nem a — szerintök — bűnösen gondolkodó egyes írókat, szerzőket, hanem magát a közlőnyt sújtják, melyben azok megjelennek, de a mely által egyik legszentebb, legilletékesebb jogát, szólásszabadságát gyakorolhatja a haza minden polgára. A teher, mely ilyen eljárás következtében a szerkesztőn fekszik, tulajdonkép a sajtóra nehezedik, mi alatt ez nem haladhat szabadon rendeltetése felé.

Ha kötelességünk alkotmányos jogaink minden oly megszorítását elleneznünk, mely egyesek jogaiba ütközik: annál szentebb s magasabb kötelességérzetnek kell fölébredni keblünkben oly alkotmányellenes visszaélések megszüntetésére, mely az egyesek jogai-
val egyszerűs mind az egész nemzet jogát, s szabadságát fenyegetik. A törvénynek, midőn a bűnösnek bizonyult Pétert sújtja, nem szabad sújtania az ártatlan Pált, annál kevésbé azon morális testületet, melynek az talán tagja. Nem mondjuk, hogy gyakran nem állana be az eset, melyben midőn egyesek vétkeznek, az egész család, társulat, vagy nemzet üríti ki a keserű poharat, melynek azok tagjai; de ki merné ezt rendes dolognak, észszerűnek, igazságosnak vallani a nyilvánosság előtt? Ki fogná balkezét levágni azért, mert hibás a jobb kara?

Ha a szerkesztő, s egyes czikkek írói közt létező viszonyt fel-

fogjuk, birni fogjuk az igazi zsinórmértéket az egyes ide vonatkozó rendeletek megítélésére. Lássuk tehát.

Egy időszaki politikai lap szerkesztősége egyszersmind kiadó-hivatala s terjesztője a nyilvános közvéleménynek, nála rakatnak le a rajzok, jellemzések, ítéletek, vélemények, melyek a nyilvános életnek s az abban működő, többé kevésbé feltűnő hivatalos és nem hivatalos, minden rendű és rangu személyeknek mint nemzettestet alkotó egyedeknek szemmel tartásából, észleléséből képződnek; lerakatnak pedig egyesek által, kik közé a szerkesztő maga is tartozhatik, s ekkor természetesen mint ilyen jó tekintetbe. A szerkesztőség egyes levelezői által begyűjti a tudósításokat s ismerteti. Ha már ezek közt büntetés alá eshetők találtnak, mit ugyan a szerkesztő legjobb akaratának daczára sem tudhat mindig, a természet és okosság rende szerint először is a szerkesztőhöz forduljon a bíróság; de a kinek, t. i. a szerkesztőnek, szabadságában kell maradni azon jognak, melynél fogva, ha jónak látja, s lovagiaságával összeegyeztethetőnek tartja, a felelősséget, a büntetést a bűnösnek, a rovásra került tény szerzőjének nyakába háríthatja. E méltányosságra méltónak kell tartanunk a szerkesztőt, ha nem akarjuk őt rabszolgává, s a világ bűneinek hordozójává tenni. Ha az illető bűnös oly hitvány egyéniség, hogy elégtételre nem vonható, akkor ám álljon helyt, feleljen érte a szerkesztő; annyit mindenesetre követelhetni tőle, hogy levelezőit s tudósítóit mind saját — mind az olvasó közönség, s a közjó érdekében megválassza. Megeshetik azonban, hogy a cikkíró mind a mellett, hogy elismert becsületességű, jó hirben álló polgári egyéniség, még sem vonható feleletre, sem nem kényszeríthető elégtételre bizonyos, de előre nem láthatott körülmények miatt; ez esetben sem lehet a szerkesztőt, terjesztőt felelősebbé tenni, mert józanon nem kívánhatni tőle, hogy az ország távol vidékein létező tudósítóinak minden körülményeit ismerje, elég lévén, ha azokat mint becsületes jellemökről ismert egyéneket mutathatja fel; valamint azt sem követelhetni tőle, hogy ő az ország világ távol zugaiból beküldött tudósítások igazvoltáról, történelmi hűségéről előbb, mint kiadná, kellő tudomást szerezzen magának, mert ki által s mikép is eszközölhetné ezt? Tán egy másik levelezője által? De valljon nem kellene-e e másik tudósító előadásának hitelességéről meg meg új harmadik tanubizonyosságot keresnie? — Ha egy szerkesztőt ennyi bizalmatlanság gya-

korlására kellene kárhozhatni, hova jutnánk? Bizonyára kötéllel kellene fogni szerkesztőt, levelezőt, s nem a sajtó érdeke, nem a közvélemény elnyomása idézgetnék-e elő? — Elég tehát e tekintetben, ha a szerkesztő a közvélemény által el nem ítélt tudósítókat, munkatársokat szerez, s a törvény szavára, ha kell, felmutatni képes azon egyéneket, kiktől jó hiszemből veszi át tudósításait. Különben arra is kényszerítené a törvény a szerkesztőt, hogy cikkiróit, tudósítóit eleve kikérdezze: Van-e egyiknek is másiknak is zsebében egypár száz forint a netaláni büntetés kifizetésére? Vagy van-e legalább tisztességes felöltője, kalapja, mint külső jele a belértéknek? Vagy körülszaglálja előbb a cikket, valljon nem érezhető-e benne valami bakszag? S ha igen, visszaküldje a cikket. Ekkor aztán, ily eljárások folytán a beküldők támadják meg a szerkesztőt, mert első esetben becsületeket, az utolsóban pedig jogokat érzendik megsértettnek, miután mindnyájan jogot tartanak magoknak a szabadszólásra, s mindannyian megkívánják, hogy becsületek kétségbe ne vonassék.

Mínthogy továbbá, mint felebb láttuk, józanon csak magán-sérelmek sorozhatók a vétségek közé, a szerkesztő nem is képes magát a váratlan bajoktól megóvni. Ugyanis, megelőzőleg kellene neki — mint mondók — kipuhatolni, valljon a beküldő becsületsértő koholmányt, rágalmat hirdet-e, vagy igazságot? Az igazság kimondása, sok kellemetlenséget vonhat ugyan maga után a körülmények szerint, de véleményünk szerint, büntetés alá soha sem eshetik. A rágalom kikutatásában pedig a szerkesztőnek ítélőbírói szerepet kellene vinni, mi körén tulesik.

Valljon képzelhető-e a követelések, s felelősség e tömkelegében, ily kuszált körülmények közt a sajtónak szabad mozgása, tevékenysége? Képzelhető-e hogy ennyi féle habozás, aggodalom, s bosszonkodás közt talpraesett, férfias nyílt szóhoz juthasson a sajtó? Egyéb, ha a szerkesztő szellemi s anyagi tehetségének érzetében nem rettegvén a büntetés terhétől mindennemű áldozatot kész meghozni az igazságnak s szólásszabadsága gyakorlatának. Ellenkező esetben elnémul a szabad szó, s fölemelik fejüket a nyilvános megrovástól nem rettegő sötétség fiai, kiknek mint szemeik a nap sugarait, úgy lelkeik nem viselhetik el a nyilvánosság hatalmas bírói szövegét.

Mennyi bajt okoz továbbá a sajtónak még azon körülmény

is, hogy a sérelem vagy bántalom szó már magában véve mint sok jelentőségű kifejezés fordul elő a sajtótörvény cikkében. Mily roppant különbséget találunk ugyanis — ha meggondoljuk, — az egyes egyedek bőreinek s idegeinek mineműsége s ingerlékenysége közt? A mi egynek ájulást, ugyanaz másnak kellemetes csiklándozást okoz. Egészen így áll a dolog a sérelmekkel is: a mi miatt az egyik nevet, a másik már reszket mérgében, a harmadik pedig a bíróhoz szalad. Sok ily esetben a bíró — mert az alsó osztályu bíróságoknál a tagok nem ritkán annak hiányában a törvény- s bölcsészeti tudományoknak- valamint az elébe írott, úgy tán önalkotta elveinek kellő alkalmazásával nem bír; a vádlott pedig megfosztatik ama biztonságtól, melyet neki a jog nyújt, s áldozatául esik a merő esetlegességnek, melyek benyomása alatt állanak az emberi agyak és szívek.

Ha egyes cikkírókat, bár néha ártatlanul, sujtanak a sajtótörvények, még csak megjárja; egyes emberek könnyebben kiheverhetik a csapást, s nem akasztatik meg a közlöny és publikuma közti szellemi közlekedés; de aggodalmas körülmény az a közlöny szerkesztőjére nézve; mert ha neki még másokért is, t. i. cikkíróji és beküldőjiért is minduntalan felelősségre kell hurczoltatnia, úgy oda kényszerül, hogy igen kevés és érdektelen tárgyat vegyen fel közlönyébe; vagy, miután legtöbb esetben, a sajtó után él, existenciáját kockáztassa, s magát végkép a véletlennek vesse martalékul. De mindkét esetben aláásva van mesterségének, keresetmódjának — s ezzel együtt a sajtónak is szabadsága.

Mennyire szükséges valamint minden egyéb- úgy a sajtótörvényekbe ütközhető esetek pontos meghatározása, a következőkből is kiviláglik: Igen rendén van pl. hogy a felelős szerkesztő tartozik följegyezni minden lapszámában nevét, a kiadás helyét, idejét stb.; de mily könnyen megesik, hogy a szedő egyiket vagy másikat elfeledi beíratni, valamint nem ritkán megtörténik az is, hogy a szerkesztő akarata ellen írhat szerda helyett szombatot épen úgy, mint magánleveleinkben elhibázhatjuk a datumot. Ily aprólékosnak látszó hibák is figyelemre méltók, s tekintetbe veendőek a sajtótörvények hozatalánál; mert eltekintve attól, hogy az időszaki közlönyök történelmi források gyanánt használhatók a jövőben, még zavart is okozhatnak a jelenben a bennök előfordulható mechanikus hibák: mind e mellett ily tévedési hibákat, ha olyanok-

nak bizonyulnak be, még sem vonhatják helyesen büntetés alá annyiszor, mennyiszor a törvények; ily kivételes esetek azonban szabatosan meghatározandók.

Nem helyeselhető az igen változó büntetési fokozat sem, midőn pl. valamely botlás 10—100 forintig terheltethetik. Ily roppant különbséget alig tudunk magunknak egy nemű botlásnál képzelni. Az ily határozatlanság könnyen alkalmat nyújtna a birói önkényes eljárásra, melyet igen különböző fokban érezhetne egy a bíró előtt kedveltebb vagy gyűlöltebb egyéniség. Fokozott büntetésnek véleményünk szerint csak a vétség többszöri ismétlése esetében, vagy akkor lehet helye, midőn a kihágás ugyszólván kézzelfogható gonosz szándékkal van egybekötve.

Hogy a törvény, midőn a szerzőnek nyomára nem jöhet akár a szerkesztő vagy kiadó elhallgatása akár más körülmények miatt, egyenesen a szerkesztőt vagy kiadót támadja meg, az helyén van, mert valakinek csak kell viselni a felelősséget. Csakhogy aztán eme felelőség ittott igen is kiterjesztetik, t. i. az egész személyzetre, mely a lap kiadásával foglalkozik, ilyenek: a szerkesztő, kiadó, szedő, nyomó, úgy hogy ezen fokozattal bizvást ki lehetne terjeszteni a felelősséget a kihordóig, s postaszolgáig. E fokozat szerint aztán, ha feleletre nem vonható az első, elfogják a másikat, ha ez sem, a harmadikat, s így tovább. Mily rendszeres betömése ez a gondolatok ama forrásának, melynek a szellemi élet mezejét kellene eláraszítani! Mily bizonyos elnyomása ez ama közvéleménynek, melynek ismerete épen oly szükséges a kormánynak, mint a kormányzottaknak? A törvénynek, az egyeseknek, s az egyesek összegének, a népnek javára kell fennállnia, s mihelyt céljának meg nem felel, vagy épen ellenkezőjét eszközli, eltörlendő. Már pedig az ily sajtótörvény, mely egy közlönykiadó személyzetnek öregét apraját egy kötélén ránczigálja, mindegyikét mindig fenyegetvén, csak maga magát biztosítja, mi nem célja; a sajtót pedig szabad működésében akadályozza, mi szinte nem volna célja; a gondolatok szabad folyamát, a meggyőződések egyenes nyilvánulását, a közvélemény nyilatkozását pedig nemcsak nem biztosítja, mi célja volna, hanem inkább megnehezíti. A józanon gondolkodó ugyanis tudja, mikép a közös szabadság védelmére hozott törvényeknek olyanoknak kell lenni, melyek míg a szabadság visszaéléseit okszerűen mérséklék, akadályozzák, az egyesek szabadságát

nem nyügözik le. A sajtótörvénynek tehát csak annyiban kell a sajtó vétségeit, szabadosságát korlátozni, a mennyiben szabadságát meg nem sérti. Olyan legyen az mint az örvény felett átvezető kárfás hid, melyen míg szabadon átjárhatunk, addig a botlások s hibás lépések által előidézhető örvénybezuhanástól megóvatunk. De ha a sajtótörvény kelepczét csinál a közlönykiadás egész személyzetének számára, tönkreteszi abban az egymás iránti bizodalmat, megbénítja a közös célra törekvést, s mindegyikben az önérdeket ébreszti fel, melynél fogva nem oda törekednek, hogy valami jót eszközöljenek, hanem hogy a netaláni büntetés ellen magokat biztosítsák. Mit könnyen belátunk, ha meggondoljuk ama kellemetlen helyzetet, melyben a szerkesztő mint főszemély forog; ugyanis, valamint ez cikkíróinak, tudósítóinak erszényét s becsületességét kénytelenítettik, mint már mondók, vizsgálat alá venni hogy magát biztosithassa: ugy itt a kiadó, szedő, nyomó mielőtt a szerkesztőnek alárendelné magát, kénytelen annak atilláját, zrinyijét, sarkantyúját sat. végig nézni, hogy lássa, valljon kifizetheti-e a netalán előfordulható pénzbírságot, ne hogy rájok kerüljön a sor? Valljon van-e törvény, melynél fogva legényét, inasát kárpótlásra kényszerithetnök ama mesternek, kinek műhelyében haszovehetlenné tétett a drága posztó, melyből tisztéséges öltönyt akartunk készíttetni, azon esetben is, ha a mester nem képes bennünket kártalanítani?

Világos dolog, hogy az ily látszólag törvényszerű rendelkezések háta megett ismét politikai, és mondjuk ki igazán, szépités nélkül, piszkos szellem lappang, mely minden törvényhatározatot csak arra használ fel, hogy a szabad nyilvános ítélet ajtaja elé szalonnanélküli egérfogót alkalmazhasson, hogy szépen otthon vesztegeljen ha a különben elkerülhetetlen póruljárást elkerülni akarja; azaz: adnak szabadsajtót, de annak kezelőit riasztják vissza a vállalkozástól. Ennek következtében persze kéjelmes csend és nyugalom áll be a gondolatközlés forgalmában, de a mely csak hamar mint halotti-szemfödél terül el koporsóba zárt gondolat-szabadságunk felett.

Lássuk továbbá mi terheli még ónsulyként a szerkesztőket? Mi akadályozza, hogy sokszor a legemelkedettebb kapacitások daczára legnemesebb szándékok h. zaszeretők s munkavágyók, szellemi áldozatkészségöknek nem vihetik a dolgot oda, hogy valamely időszaki közlöny szerkesztését kezökbe vegyék?

A bánat pénz az, mit sok okos, tehetségdus ember le nem tehet!

Ezen cautióknak, mely a körülményekhez képest kisebb nagyobb összegből szokott állani, letételése a felületesen gondolkodók, s inkább egyesek mint az egész javára figyelmezők előtt igen természetes s rendes dolognak lenni látszik. Ez abból áll: hogy az, ki valamely lapot szerkeszteni akar, 1000—x forintot tartozik letenni biztosítékul a hatóság kezébe, melyhez ez azonnal hozzá nyulhasson ha a szerkesztő pénzbírságra ítéltetik. A mint aztán a perköltségek s bántalomdíj lehuzására fordittatik az egész összeg, vagy csak egy része, azt a szerkesztő azonnal kiegészíteni vagy megújítani köteles ha lapja szerkesztését folytatni akarja. Tegyük fel például, hogy 1000 forintnyi kezességpénzt kell előlegeznie, s tegyük fel azt is, mit könnyen föltehetünk, hogy oly pert akasztanak nyakába minden becsületessége s ártatlansága mellett, mely 1000 ftig felrug; még azt is odagondolhatjuk, hogy egyszerre egy-nél több perbe is keveredhetik: képzelhetjük, mily szép kilátásai lehetnek az irodalom emberének, a közvélemény hű szolgájának, ki tán épen e szakfoglalkozással keresi mindennapi kenyerét, mert alig szenved kétséget, hogy épen az igazságszeretőket leggyakrabban érheti eme fátum; mivel még egy részről az igazság sem bizonyítható be mindenkor kellőleg, pl. elegendő tanuk hiányában; addig más részről mint Ségur gróf megjegyzi: Igen kevés ember van, ki az igazság kimondását a sérelem bizonyos nemének ne tartaná.“ Rágalmért, hazug ráfogásért legtöbb esetben ilyszerű kifejezéssel fizetnek ki bennünket: „Nem lesz becsületes ember, még állítását be nem bizonyítja, s mint rágalmazót átadjuk a közvéleménynek sat.“ — Az igazmondásért azonban, ha kissé mélyebben talált az, perbe idéznek! —

A szerkesztő eme kellemetlen helyzete még azzal is szaporodhatik, hogy a kiadó, szedő, nyomó sat. látszólagos garantiával meg nem elégedvén többé, felmondják neki az engedelmességet, s udvariasan kijelentik: hogy, ha szolgálatokkal tovább is élni kíván, az ő számokra is tegyen le előre egy kis cautiót, nehogy zavarba jöjjenek, ha netalán nekik kellene lakolni, fizetni ő érette. — Hogy ezeknél fogva valaki lapszerkesztéssel használhasson a közjónak, kell hogy tele erszénynyel bírjon, melyet mindig nyitva tartson. Ha szellemi tehetségeire nézve a legkitünőbb egyéniség lenne is, pénz

nélkül fenn nem állhat; mert legyen bűnös vagy sem, neki kell fizetnie, s lássa aztán mikép kártalanítandja magát azok által, kiknek iratai s tudósításaiért fizetett. Ily körülmények közt bizony nem nagy öröm szerkesztőnek lenni! — Mi több! a mellett, hogy a szerkesztő büntetetik, még némely helyeken a legilloyalisabb sajtótörvények erejénél fogva arra is kényszerítetik, hogy a szerző nevét is fölfedezze, mi aztán egyik legrutabb neme a lovagiatlanságnak. Mert míg egy részről a törvénynek, miután a szerkesztőn elégtételt vett, nincs joga más bőrét is lehuzni, addig más részről a szerkesztőnek, ki a felelősséget magára vette, nemcsak joga van, hanem kötelessége is a szerző nevét megőrizni, kivált ott és akkor, hol és mikor ennek fölfedezése nemcsak a szerzőnek, hanem magának a szerkesztőnek is új kárára lehetne. E jogát a szerkesztőnek illik, hogy a törvény biztosítsa, nem pedig elrabolja; szükséges ez mindaddig, míg oly nyárspolgári felfogások, tekintetek uralkodnak, melyeknél fogva nem azt keresik: igazat mondott-e valaki? hanem azt, hogy ki mondta?

Ha már a szerkesztő elszánja magát mások büneinek elviselésére, mily zsarnokság mehet annyira, hogy emez ártatlan báranyi vezeklésével se elégedjék meg? Maga az ismeretes Dénes zsarnok is meg elégedett azzal, hogy a királyi élet elleni merényletről vádlott nem maga, hanem egyik barátja jelent meg az ítéltre s halálra. Miként lehetne aztán egy alkotmányos kormány, egy alkotmányos törvényhozó testület zsarnokabb a zsarnoknál?! Ez különben ama ravasz politikát rejti magában, mely bizalmatlanságot idéz, vagy legalább akar előidézni a szerző és kiadó közt, hogy amaz őrizkedjék annak lovagiasságára számítani, mit saját érdekében szerző megis fog tenni, s vagy czikkeket nem hoz, vagy hoz igen ártatlan de egyszersmind érdektelen s lelketlen a dolgokmélyére a világért sem bocsátkozó, csak azok felszínén tévedező értekezéseket; mi által, mint világosan kitünik, ismét a gondolatok szabad folyása gátoltatik a közjó rovására. Nincs kárhözatosabb eljárás, mint mely egy országban a gondolat, meggyőződés szabad kimondását visszatartóztatja, miről meggyőződhetünk ha meggondoljuk hogy nem ritkán egyetlen egy gondolat elégséges vala, s elégséges lehet a nemzet, a haza megmentésére! Igen az ellenzés ugyszólván minden akaratnak, minden hatalomnak visszatetszik, s mégis épen ezen akaratnak, ezen hatalomnak

van szüksége mindig az ellenzésre: és az, mi azok igazi erejét képezi; e nélkül minden lankadásra hajlik, s majd semmi sem létezhetnék a világon: minden, mi a nagy természetben él, kényszer és ellenzés alatt áll.

De tovább megyünk. A szabadsajtó-ellenes hatalom vagy törvényhozás még azzal sem elégszik meg mindig hogy a szerkesztőt akár saját, akár idegen büneért pénzbírságban marasztalja el: hanem sokszor és sok helyütt még mestersége hivatása gyakorlatát is, mi polgári existenciájának föltétele, felfüggeszti, néha közvetlenül, néha pedig közvetve: Ha ugyanis ma a szerkesztő 300 frtra büntettetik, köteleztetik a cautióból azonnal levont ez összeget kikapótolni; mert míg a cautio, mint biztosító szer, a kívánt törvényszerű mennyiségben nem kezeskedik, addig lapja szerkesztését nem folytathatja. Van-e minden szerkesztőnek minden nap 300 nélkülözhető forintja és épen akkor, midőn a büntetés éri? S ha nincs, nem kell-e pénzkölesön ntán járnia s lapja szerkesztését félretennie legalább ma, hogy olvasó közönségét több lapszám elmaradásával ne kedvetlenítse? Mi ha többször ismétlődik, mi pedig nem lehetelen, a szerkesztő állása, létele veszélyeztetik s végre áldozatául esik, egy akár rövidlátásu, akár rossz akaratú törvényhozásnak. Nem a nyilvánosság szenved-e ismét ily eljárás által, mely annak egyik organumát eképen megbuktatja?

Félretevé az eddig mondottakat, s megengedve — nehogy gyanúsításról vádoltassunk — hogy a cautio-követelésnek semmi mellékes vétkes célja nincs, sőt csakis mint a történetesen károsulandók biztosítására szolgáló alapszabály tekintendő, vagyis, hogy a népközvának nem pusztán a kormány érdekeinek előmozdítására jött, a hol jött, alkalmazásba, hogy t. i. a nép minden egyes tagja biztos legyen arról, mikép becsülete megsértéseért elégtételül legalább is készpénzzel fizettetik; mit tartsunk a cautióról elvégre is?

Ezen magában nem rossz szándék latolgatása közben fölmerül előttünk a kérdés: Oly veszedelmes mesterség, vállalat-e egy politikai lap szerkesztése, kiadása, hogy az a közönségnek lelkében testében nagyobb kárt okozhat minden egyéb mesterségnél, vállalatnál, melyekért mégis cautiót senki sem fizet? Szabóink, vargáink szabnak és varrnak háborítlanul, habár közölök sokan leggonoszabb szabásu készítményeikkel lábainkat tönkre teszik, s hölgyeink mel-

leit egész életökre megrongálják, s a nők mint a férfiak hasztalan keresnek *satis factiót*, mert a bíróság kezében nincs letéve *cautio*; mintha itt a kár nem volna kár! — Bármely gyárnoknak megengedjük, hogy gyárt, kereskedést alapithasson; a vendégfogadónak, korcsmárosnak, kik a magánosok fejeit nem ritkán ugyancsak elbódították már és el is bódítják zagyvált italaikkal, a közönséget pedig vajmi sokszor zavarják, háborgatják, alkalmat nyujtván a késő éjjeli tivornyázásokra, bor- s pálinkamérésre — nem ritkán méregkeverésre — minden *cautio* nélkül, csupán azon egy biztositéknál fogva, hogy becsületeseknek tartott egyének. — Patentáljuk orvosainkat, hogy aztán a testet gyógyítsák; tanárainkat, hogy szellemi javunkat előmozdítsák, tanítván az igazságra; lelkészeinket, hogy lelkeinket a mennyei *utra* vezessék, oktattván a vallás és erköcs-tudományban. Megvizsgáljuk őket mind, úgy a hogy, s ha az *exament* jól kiállották, *jogot* adunk nekik mint szabad polgároknak illik, hivatásaik gyakorlására, de *cautiot* tőlük nem követelünk. Vagy tán a test- szellem- lélekben károsultak, t. i. az orvosok, tanárok, s lelkészek könnyelműsége, hibája — hogy ne mondjuk, vétke miatt károsultaknak nincs szükségök vizsgálatásra, kártalanításra, melyet a *cautio* nyujthat? Mindezen test-, szellem- s lélekfelügyelők s gyógyászok közt egyedül a szerkesztő részesüljön ama kitüntetésben, melynél fogva csak ő diszittetik fel nem ugyan a becsületrend érmével, hanem a becsület-*cautio*val? Ez valósággal úgy jó ki, mintha csak ő benne lehetne feltenni — gonosz szándékot!

Ezen eljárás értelmezésére két alap-okot gondolhatunk: vagy t. i. hogy a szerkesztő hatáskörénél fogva a legnagyobb kárt okozhatja, megsértvén a polgárokat legdrágább vagyonukban — a becsületben; de ezen alap oknál fogva a theologus-, tanár- és orvos urakat legalább is 100000 forintnyi *cautio*ra kellene szorítani: mert a theologus urak, ha tudatlanok vagy hanyagok, vagy éppen rossz szándékuak, az isten előtt *compromittálhatják* becsületünket, rosszul alapithatják meg vallási hitünket, meggyződésünket s a t.; a tanár urak fonák, elferdített oktatást, nevelést nyújthatnak; az orvos urak pedig ugyanazon emberi gyarlóságoknál fogva életünktől, a gyermekeket szülőiktől, a hazát legjelesebb hazafiaktól foszthatják meg. — Vagy pedig a szerkesztő a legrosszabbat akarja, midőn az istentelen rágalmazó embereknek lapjában készséggel

enged helyet. De itt kérdezhetjük: illik-e épen ő róla ilyesmit feltenni, s ha felteszi a törvény vagy hatalom, s z a b a d - e neki bármily cautio. mellett engedélyt adni lapszerkesztésre, azaz: gonoszságnak gyakorlására? És nem lehet-e ily gonosz szándékot feltenni a fenebb említettekről is, kikre szinte legdrágább kincseinket: üdvünket, életünket bizzuk? Vagy ezek minden kifogás nélküliek? „Quis est hic, et laudabimus eum?“ Kérdezhetjük még: Az ily szempontból kiindulva, nem helyezendők-e a korcsmárosok legelőbb is ökonomiai, orvosi és rendőri gondnokság alá? mint kik oly szolgálati készséggel nyújtanak át minden meszely italt, melyek (következéseiket tekintve) igen gyakran véres sérelmeket, bántalmakat, s nem ritkán iszonyubb szörnyetegeket rejtenek magokban, mint a tengerek.

Vegyük a dolgot a hogy tetszik, sehogy sem találunk igazságos, jogos alapot arra, hogy a lapszerkesztőket — kivált még kivételesen! — Cautio által kössük köteleességeikhez; sőt e követelés nem is egyéb mint alkotmányellenes megszorítás a z i p a r ü z l e t s z a b a d s á g á n a k. A logikai következetesség követeli, hog a hol a jogégyenlőség elvének kell uralkodni, ott az iparüzlet, vállalkozás, kenyérkereset minden neme teljes szabadsággal gyakoroltathassék, különben amaz annyi áldozatokba került jogégyenlőség oly idolum leend, melyet hasztalan imádunk. Ha nyanyanis mindenütt másutt megelégszünk a szükséges elővizsgálatokkal s erkölcsi bizonyítékokkal, melyek valamely polgári hivatás becsületes betöltéseért kezeskednek; nem láthatni át, miért követeljük még külön anyagi pénzbeli biztosítást épen a szerkesztőtől, kik amugyis csak akkor ígérhetnek lapjainknak jövendőt, közrészvétet, pártolást, és tekintélyt, ha előbb már az irodalmi téren köz elismerést vívtak ki, s elegendő tudományos képességet, s becsületes jellemet tanusítottak. A lap kiadótulajdonosa, s így a szerkesztő is mint ilyen, ha cautióra szorittatik, azon alappal birhat, hogy az előfizetők, a lap időelőtti megszünése esetében, kártalaníttathassanak; de ugy hogy a szerkesztő, mint szerkesztő cautio által szorítássék hivatásának lelkiismeretes teljesítésére, ezt nem értjük. Ha ugyanis szegény, bár mily tehetségekkel birjon is, e kívánatnak eleget nem tehet, s a szellemi közmívelődés pályájáról lekényszeríttetik; ha pedig gazdag, de gonosz lelkü, pénzbeli áldozatát nem fogja sajnálni már csak azért sem, hogy nemtelen

szándékát valósíthassa, s a törvényt kijátszhassa. Nem kell tehát a szerkesztők részéről sem kívánni *realis cautiót*; legyen elég részokről is a *personalis*, személyi biztosíték.

Az anyagi *cautio* behozatala, bármint forgassuk a dolgot, a sajtószabadság hamis értelmezésére mutat; mert míg keveset eszközöl a sajtó visszaéléseinek akadályozásában, addig nagyon is sokat eredményez szabadsága elnyomásában.

Van még egy átká a sajtónak, mely a szerkesztőt örökösen boszontja, s munkájában hátráltatja, mely szabad röptü gondolatoknak legszebb tollait szedi ki, s melyet minden önkényü kormány mint a közvélemény és igazszó elnyomásának legczélszerűbb módját alkalmazni legelső kötelességének tartja azon ismeretes ürügy alatt, nehogy a sajtó által kormány-, egyház- s államellenes felforgatási elvek terjesztessenek. És ez, a *censura*, vagyis előleges megvizsgálása, bírálása a lapnak, s egyéb kiadandó iratoknak, mielőtt az olvasó közönség kezeibe szolgáltatnának. Ez oly ismeretes *alamitás*, mely ellen minden, csak kissé önállólag gondolkodó szerkesztő vagy szerző is méltán panaszkodik, s melyről annyit irtak már a világon, hogy mi annak káros befolyását részletesen elemezni szükségtelennek tartjuk, s csak annyit jegyzünk meg, hogy azzal, mind a mellett hogy véghetetlen nehézségekkel jár, a tetteinek bírálatától rettegő kormány czélt soha nem ér, hacsak nem pillanatnyi süker a célja. Annyit tehet ugyan a *censura*, hogy oly iratnak, mely utasításaival ellenkezik, mely a hatalom érdekei ellen harczol, helybeni kinyomatását akadályozza; de megteheti-e hogy ugyanazt Párisban, Lipcsében, Genfben, vagy Londonban ki ne nyomassák, s szépen be ne csempészszerk, hogy aztán még mohóbban olvassák mint tiltottat? „*Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.*“ Egy hirlapi cikket, vagy tudósító levelet is kivereskrétázhat pl. a „Pesti Napló“-ból; de valljon nem hozhatja-e ugyanazt meg, még tán elevenebb színekben, s észrevételekkel fűszerezve, a „Kölni Lap“, „Siccle“, „Independance“, „Nord“ vagy az öreg „Times?“ Azzal a különbséggel, hogy ekkor már nagyobb körben olvastatik, s mint a hazai lapból kitiltott valami még inkább szemet szúr. Ha sehol sem nyomhatnának szabadon, akkor előbb volna tán némi értelme a *censurának*; de mai világban még ez sem akadályozhatná az eszmék terjedését, a korszellem oktatásait. Mit használ ugyanis a kinyomott lapok s könyvek letartóztatása,

vagy azokból egyes életrevaló gondolatok, igazmondások kitörlése, midőn azokat az ajak ajakra oly módon adhatja, mint jelenkorunk-bau? Nem leghivebb, legszorgalmasabb s legtevékenyebb terjesztője, hirdetője-e az eszméknek maga az ember? Beutazza ez a világ minden részét; a távolságok elenyésztek; ki ma itt hall, holnap már más országban beszél; ezereinkint húzódnak tapasztalás végett az emberek országról országra, s ki vethet elébök sorompót, ki akaszthat reájok szájkosarat? Ezek bizonyosan nem feledik otthon sem a látottak-, sem a hallottakat, sem véleményeiket, nézeteteiket. A holt betű helyett, melyet a censura otthon keresztülhuzott, az eleven ige járja be a világot. Mit használ tehát a censura? Legfőlebb örökös gyanuba tartja azokat, kiket védnie kellene: s kívánatosabbakká, érdekesebbekké az iratokat, melyeket megsemmisíteni akart. — Nem, a véleményeket, eszméket, az isteni ész szülötteit emberi erő véggkép el nem nyomhatja sem censura, sem letartóztatás (confiscaltatás), sem a magánlevelek szentségtelen feltörése s elsikkasztása által! Nincs tehát alapos ok arra nézve sem, hogy a szerkesztők számára a tortúrák ezen neme is felállíttassék.

Midőn ezek szerint elenyészik minden alapos ok a szerkesztők békókba szorítására: más oldalról nőttön nő az alkotmányos, politikai alapok sulya, mely a sajtószabadság fentartását követeli.

Ha más esetekben, melyekben valaki iránt igazságtalanság történhetik, józanon tartjuk ez elvet: „Inkább több bűnös maradjon büntetlenül, mint egy ártatlan büntettség;“ miért ne tarthatnók ezt meg a sajtó irányában, s még nagyobb mérvben is mint egyebütt? Itt ugyanis minden nyomás által, mely egy ártatlanra sulyosodik, az alkotmányos állam leglényegesebb életelemeinek egyike kockáztatik, melynek erőteljes szabad kifejtésére a lehető legnagyobb sajtószabadság szükségeltetik mulhatlanul. Mert valljuk meg, hogy, akár örökös fatalis statusviszonyaink, akár saját hibáink miatt — nyilvános életünk, szellemi erőnk sajátos eredeti kifejtettségével még voltaképen, minmagunk megnyugtatóására nem dicsekedhetünk. Távol vagyunk még, különösen a politikai s valódi világélet ama fokától, melyen áll az angol és franczia nemzet; de az is bizonyos, hogy nincs századokra szükségünk azok utolérésére, csak birjunk azzal, mire szükségünk van. Szükségünk van pedig az iskolák és családi házuk falain kívül is nevelésre. Nevelésre, melyet az életiskolája nyújt, hol mindenestre legjobb tanító a közvélemény,

a köztapsztalás, s az életesemények megvesztegethetlen hirdetője — a független sajtó!

Nem kell magunkat gyermekies szorongásban érzéstelen védvekkül körülgátolnunk, renyhe kéjelmes teng-életre (vegetatio) bebáboznunk, sem állildedelmek, kétszinü udvariasságok alacson fedezete alá görbesztenünk: hanem ki velünk az isten kék ege alá; ki a napra a felhőtlenül ragyogó igazság fényes meleg napjára; ki a véleményharczok, nyílt megtámadások zivatarai s a felzaklatott kétségek fürgetegei közé, hogy mint egy nagy nemzettest megedzödvn, ép, egészséges, alkotmányos férfiak gyanánt állhassunk ellen minden viszálynak és veszélynek, mely hazai isteneink oltárait, bölcsöink és sirjaink szent helyeit fenyegetni fogja. De ez csak a sajtószabadság által eszközölhető. Ez ama szabad égélj, hol a szellem tenyészik, mely a szükkörü szobák, a gépies mozgalmu burokratia termeinek fojtott levegőjében elkorhad, összetöpörödik. A szavak, beszédek, vélemények, ítéletek szabad kiömlése vagy csendes enyhe eső, mely a jónak csiráit csalja ki a földből, vagy csörömpölve hulló jég, mely leveri, kiirtja a roszat. Nevel az nem egy gízgagt, s elseper emez nem egy hasznos növényt is; de üdvös hatása mégis hasonlithatlanul tulnyomó, s nem fog találkozni oly balga, ki rekkenő hőséget, szárazságot kíván, melyben sem eső, sem jég nem hull az égből, s minden növény elhervad, kiszárad.

Bár mennyire kívánjuk is biztosítani, mint ki is nyilatkoztattuk, egyes ember- és polgártársaink becsületét, sőt csak is az ez ellen elkövetett bántalmakat tartjuk a sajtóbeli sérelmek sorába tartozóknak: még sem tartjuk ezt is annyira féltendőnek s biztosítandónak, hogy ez által az egésznek legyünk kárára. A gonosz gyanakodás mint ördög ólalkodik, s nem ritkán éveken át, bizonyos egyének körül, rekkenő léggel, a kajánkodás, titkos áskálódás, s boszuvágy rekkenő nehéz légével nyomván őket; de ha egyszer bár kemény hangokban, de nyíltan megszólal a gyanakodó, a megtámadott — a gyanakodás tárgya is alkalmat nyer, láthatóvá lett ellenének nem csak szemébe nézni, hanem földhöz sujtani is azt, ha a dolog ugy kívánja. A férfias elégtétel vagy csak megküzdés után is gyakran összesimulnak a felek, s ha benső barátságot nem kötnek is egymás közt, legalább megtanulják egymást — tisztelni.

Még kevésbbé kell féltelnünk az igazságot, a vallást, erköl-

csösséget, s szabadságot. A roszt, gonosz csak addig félelmes, mig titokban szunnyog; egyszer világosságra jutván megleli embereit, kik szarvainál ragadják meg. Az igazság vára elleni rohamok csak annak bevehetlenségét tenusitandják. Valljon mit ártottak a keresztység égből szállott szellemének amaz üldöztetések, melyekkel a világot akkor még előzőnlő pogányság részéről találkozott? mit a protestantismusnak a nyilvános és titkos üldözések, ostromok, inquisitiók? Ugy hisszük e kérdésekre már rég megfelelt a történelem! — Mit ártott a népeknek nemzetiségök üldöztetése, s elnyomatása, megszűntek-e azért élni? Erre, mint nyilt kérdésre most felelnek az események! — Az igazság olyan mint a nap, mely akkor is létezik ha felhők takarják, a felhők önsúlyok alatt lehullnak, vagy egy szellő által félreüzetnek, s az isten napja ismét kiragyog egész pompájában. A jó embert s roszt embert egyformán tarthatjuk igazság-barátoknak; a jó közvetlenül, a roszt közvetve mozdítja azt elő. Ki is tanított meg benünket voltaképen nemzetiségünk forró szeretetére, óriási védelmére? Talán jó barátaink, jóakaróink? Világért sem! Épen azok, kik annak elsülyesztésére örvényeket nyitottak, s eltemetésére sirhalmokul hegyeket mozdítottak meg. Acheronta movere! A sirások fegyvereinek zörgésére, a kárörömben tomboló dobogására, s gúnykaczajára fölmozdult zsibbasztó álmából a nemzeti erő, s az öntudatra jutott nép mint kipihent óriás állott fel, hogy jogait, melyekről elmondhatók mikép: „diviserunt sibi vestimenta mea“ visszakérje vagy visszavivja.

Nem kell a sajtó nyersségén, pajzánságán s olykori szilajságán is annyira felindulnunk. A szabadsajtó zsendülő korában bir eme tulajdonokkal leginkább; megszűrik a tapasztalás komorabb évei annak pezsgő vérét is. Igaz, hogy első heves lángjának csapkodásai sokat megperzselnek; igaz, hogy a dévajkodás határain túl ereszkedő kedély tisztátalanabb hangjai kellemetlenül érintik a csendesebb vérmérsékletű, higgadt gondolkozásu s már egészen kimivelt lelkű emberek érzelmhurjait; de jusson eszünkbe Horáczt egyik énekéből: „Nos nequiores“ s a többi arra mutató eszme, hogy mi is rosszabbak voltunk apáinknál! Furcsán is jönne ki s természetellenesnek látszanék, ha a gyermekek s ifjak birnának higgadtabb kedélylyel, mint az apák és öregek, ha azok járnának jó példával előbb, kik utóbb jöttek, s a tanítvány adna leczkéket a tanítónak! — Bosszonkodásunk helyett határozzuk el inkább magunkat azon üdvösebb

süker elősegítésére, hogy a neveletlen szilaj suhancz elnézésünk mellett nevelődjék, javuljon.

Ha kezeit, ökleit lekötjük, igaz hogy nem hadanáz nem helytelenkedik, s nem zúz be egy ablakot sem; de valljon okosabb jobb lesz-e ezáltal, nem lesz-e még konokabb daczosabb? Köteleit széttépvén nem tesz-e még nagyobb kárt boszujában?

A legszelidebb kutya, a leghüségesebb de egyszersmind buzgó házi ör nem lesz-e vadabb dühösebb ha lánczra kötik? Jobb a pajkosság a gonoszságnál. Mint zajos, zavaros forráson kell át- esnie a mustnak hogy kedves italu s kedvderítő borrá változzék: ugy az emberi természetnek is forrongás által kell magát megtisztítani a salaktól az emberietlenségtől, habár kellemetlenségekkel legyen is összekötve eme szellemi átváltozás. — Sokkal czélszerűbb szabad fejlődésre átengedni a nyers szilaj lelkeket, megelégedvén a néha néha rájuk mért korszerű leczkéztetésekkel s illetőleg emlékeztető büntetésekkel, elébök állított vonzó példákkal, mint folytonos szolgálai elnyomatásra kárhoztatni, melynek tudata nem annyira nyomja el a szenvedélyt, mint a becsületérzést. Ugy kell cselekednünk a szabadságra született sajtóval, mint cselekszik minden tapasztalt okos anya, ki született csecsemőjét első pillanattól fogva mindig ugy polyázza be, hogy kezei künn szabadon mozoghassanak; ez által észrevétetlenül öntudatlanul megszokja a gyermek azok rendes használatát, a nélkül, hogy velök arczát, szemeit megsértené.

Ily alaptalan s fölösleges félelmet a helytelenségek- s illetlenségektől árulna el a a törvényhozás, ha a képművek czélzatos játékait is bevonná a a sajtóvétségek körébe, Ily képművek alatt persze csak az ágynevezett caricaturákat értjük.

Magában véve mindegy az igaz, ha azt mondom valakiről hogy akasztófárávaló, vagy ha azonnal in effiigie fel is akasztom rá! Egyik bántalom (szóval) csak ugy büntetésre méltó, mint a másik (rajzban). De mint törvényhozó mégis örizkedném kinyujtani kezemet a képek ellen, feltévé mindenesetre hogy nincs alattok magyarázó irat, mely által más iratokkal egy párhuzamba jönnének. A törvényhozónak ugyanis ildomosan oly törvény alkotásra kell törekednie, melyre a titkos pajkosság — mely miként lidércz (futosó tűzgömb) nem engedi magát megfogatni, hanem ide s tova hintázva boszontja üldözőjét — fittyet ne hányhasson. Pedig sehol sem történhetik ez meg könnyebben mint a caricaturákban. Mind

a mellett ugyanis, hogy a nevetséges alakok hasonlósága, a csoportozatok jelentősége minden figyelmes szemlélő előtt első pillanatra szembeötlő is, mégis ki bizonyíthatná be, hogy a rajzoló is épen azt akarta általok kitüntetni, mit a szemlélő képzel? A képbeszéd mindig a leghatározatlanabb valami, mire mindent ráfoghatunk de a melyről mindent el is tagadhatunk. Ha a bírónak ilyenmik felett kell itélnie, vagy egyedül saját belátására, felfogására, s magyarázó képességére kell támaszkodnia, mi pedig elvégre is igen alanyi dolog, mert csak egyéni vélemény biz az; vagy, ha a rajzoló képe titkos értelmét ki nem fejtí s el nem ismeri, (pedig melyik tenné azt?), egyszerűen fel kell mentenie a vádlottat; e szerint tehát vagy törvényellenesen kell alkalmaznia a törvényt, vagy épen nem is alkalmazhatja. Egyik oly rossz mint a másik. — Már csak ezeknél fogva is legtanácsosabb az ily röpiratokat, röplapokat szabadon repülni engedni. Követendő például tekinthetjük itt Lajos-Fülöp francia királyt; a svéd király t. i. egykor panaszt tett nála, hogy a párisi színpadon őt kiparódiázták s fölléptették: mire Lajos-Fülöp egy megnyugtató levelet irt neki melyben egyszersmind elküldé neki mind azon caricaturákat, melyeket ő reá készítettek, azon megjegyzéssel, hogy mind ezt neki is el kellett tőrníe.

Elmondván indokolt nézeteinket észrevételeinket a sajtószabadság irányában még egyszer rövid pontokba foglaljuk azon alapelveket, melyekre hogy a törvényhozás különös tekintetet vessen, a nemzeti erőteljes élet kifejtése iránt érdekelt minden alkotmányos hazfi megkivánhatja:

1) Az állam, egyház, erkölcsiség mint ilyenek nem megsérthetők. Minden mi ellenök mondatik csak akkor soroztathatik a sajtóvétségek közé, ha egyesek vagy testületek sérelmét foglalja magában.

2) Minden kiadó csak addig tartozik felelősséggel, míg a felelős, s polgári becsültetésben álló szerkesztőt vagy szerzőt meg nem nevezi.

3) Nyomtató s a kiadóhivatalhoz tartozható alárendelt minden egyéniség csak akkor tekinthető szükségbeli kezességnék, ha a kiadó nem áll polgári jó hír- s névben.

4) *Realis cautio* (pénzbeli biztosíték) az időszaki közlőny szerkesztőjére az egyenjoguság tekintetéből sem róható, mert

személyes jótállása (cautio personalis) egy fedhetetlen jellemű, s tudományos műveltségű polgárnak elégséges kezesség a jog és törvény előtt.

5) Külföldi magánosok, ugyszinte idegen államok, s idegen uralkodók bántalmaztatások esetében magok keressenek nálunk elégtételt, mint keres a haza minden egyes polgára.

6) A képművek csak azon esetben sorozhatók a sajtóvétség közé, ha jelentéseket magyarázó aláírással ellátják.

Nyilt és forró óhajlásunk, hogy a törvényhozó testület a közvélemény szabad nyilatkozására nézve oly törvények életbeléptetéséről gondoskodjék, melyek egy alkotmányos szabad országnak becsületére váljanak, az alkotmányos szellem fokozatos kifejlesztésére előmozdítólag hassanak, s eme jó példa követésére más szomszéd országokat is ösztönözzenek; mert az alkotmányos szabadság annál biztosabban áll, minél többek által biratik. A mi komolyan gondolkodó népünkről bizvást föltehetünk annyi értelmi érettséget, s annyi érdekeltséget a sajtószabadság irányában, mikép nem attól kell félnünk hogy azzal visszaél; hanem inkább attól, hogy annak nyomása miatt fog vétőt kiáltani, s új izgatottságra lobbanni, mert a nyiltság, őszinteség igen is sajátja.

Egy perczig sem kétkedünk, hogy alkotmányozó országgyűlésünk az alkotmányos szellem tenyésztésére befolyó minden emeltyüt férfias erővel fel ne karoljon; mert hitünk szerint ismernie kell nemzetünknek a hosszú nyomás alatt megizmosodott alkotmányos é r z e l e m e g y s é g é t, s az öt történeti érdemeinél fogva is megillető jogok irányában kitüntetett állás foglalását; s mert ismernie kell népünk eme meggyőződését: *Az ember csak azért nyomatik el, mert gyáva; a zsarnokság csak azért hatalmas, mert meghajolnak előtte; s mert a népnek, hogy minden tekintetben szabad legyen, csak akarnia kell!*“ Mindezeknél fogva hisszük, hogy a képviselői országgyűlés

nem szűnik meg alkotmányos szabad nép képviselője lenni;

nem fog a jogok helyére policziát ültetni;

nem fogja az üzleti szabadságot korszerűtlen törvények által tétleg megsemmisíteni;

nem nyitand kaput a hivatalos önkénynek, s visszaélésnek;

nem fogja az alkotmányos hazát az önkényes uralom előiskolájává tenni ;

nem fogja a nemzetélet frissítő levegőjét fojtó gőzzé változtatni ; s végre

nem fogja megsérteni ama fenséget , méltóságot , melynek dicskörébe emelte fejét az 1848-iki országgyűlés, midőn ez nemes resignációval a haza minden fiát egyenjoguságba, egyenlőségbe helyezte a törvény előtt ! — Ezeket hisszük ; mert hisszük , hogy a a mi képviseleti országgyűlésünk tudja :

1) Hogy a nyilvános közvélemény egyedüli alapja a szabadságnak ; egyedüli ereje minden intézménynek ; s egyedüli biztos vezetője a kormánynak.

2) Hogy az erőszak, mely megrontja a testet, mitsem tehet a szellem ellen : feláldozhatjuk az embereket , de meg nem ölhetjük a véleményeket ; s az emberi áldozatok vére csak termékenyíti, erősíti hitök, meggyőződésök gyökereit. S végre , hogy a közvélemény őszinte hirdetője.

3) A sajtószabadság az állam napja ! Hol ennek sötét foltjai vannak, ott kezdenek a sötétben fölemelkedni az ártalmas kigözülgések, melyek végre is csak forradalmi zivatarok következtében verődnek, rakodnak le.

DE BALLAGI GÉZA.

Ára 80 kr. o.é.